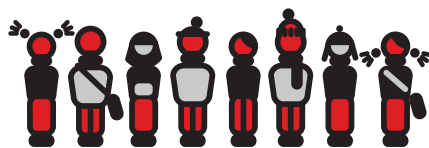

**TANJA OBLAK ČRNIČ,
KATARINA GORENC (UR.)**

Mlad o mladih v Mestni občini Ljubljana

**Rezultati raziskovalnega sodelovanja z Uradom za mladino
in študenti FDV na programu Komunikologije –
medijske in komunikacijske študije**

Oddelek za kulturo MOL, Urad za mladino

Mestna občina
Ljubljana

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

**TANJA OBLAK ČRNIČ,
KATARINA GORENC (UR.)**

Mladi o mladih v Mestni občini Ljubljana

**Rezultati raziskovalnega sodelovanja z Uradom za mladino
in študenti FDV na programu Komunikologije –
medijske in komunikacijske študije**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.346.32-053.6(497.4Ljubljana)(082)

MLADI o mladih v Mestni občini Ljubljana : rezultati raziskovalnega sodelovanja
z Uradom za mladino in študenti FDV na programu Komunikologije - medijske in
komunikacijske študije / [avtorji Tanja Oblak Črnič ... et al.] ; Tanja Oblak Črnič,
Katarina Gorenc (ur.). - Ljubljana : Mestna občina, Mestna uprava, Oddelek za kulturo,
Urad za mladino, 2018

ISBN 978-961-6449-76-2

1. Oblak Črnič, Tanja

295653376

KAZALO

1

TANJA OBLAK ČRNIČ, KATARINA GORENC
**UVODNIK - KAKO ŠTUDENTI RAZISKUJEJO,
KAJ MLADI POČNEJO IN O ČEM RAZMIŠLJAJO**

7

2

IZA LOGAR, NEŽA BAJŽELJ, PIA ERMAN, NINA PISKAR, SARA KLOPČIČ, ANJA GEČ:
ŠTUDENSKA PREHRANA V MESTNI OBČINI LJUBLJANA

10

3

EVA ANDOLŠEK, TJAŠA ANŽIČ, NIKOLINA DORIČ, DORIS HORVAT, ANA JENKO, ALEŠ OKOREN:
**PREDNOSTI IN OMEJITVE ABONMAJSKE KULTURNE POTROŠNJE PRI ŠTUDENSKI
POPULACIJI**

20

4

TINA BAŠAN, KAJA KOMATAR, IZIDORA DEŠNIK, TINA PIRNAT:
NADZOR IN OSIPNIKI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA

26

5

INGRID KOZOLE, IRMA MUSIĆ, KATJA KOTNIK, LUKA RAUTAR IN MOJCA GRIZOLD:
STANOVANJSKA PROBLEMATIKA MLADIH V MOL

33

6

ERINA R. BOROVIČ, KAJA JABLANOVEC, AMADEJA KAVŠEK, DORIS ROJO, LUCIJA MEZNARIČ:
DISKURZ SPOLNOSTI V MEDIJIH IN V IZOBRAŽEVANJU V OSNOVNI ŠOLI

38

KAKO ŠTUDENTI RAZISKUJEJO, KAJ MLADI POČNEJO IN O ČEM RAZMIŠLJAJO: RAZISKOVALNI REZULTATI ŠTUDENTOV NA PROGRAMU KOMUNIKOLOGIJE – MEDIJSKE IN KOMUNIKACIJSKE ŠTUDIJE

Tanja Oblak Črnič, Katarina Gorenc

Sodelovanje med Uradom za mladino Mestne občine Ljubljana in Fakulteto za družbene vede, katerega rezultat je pričujoča publikacija, se je začelo na pobudo Urada za mladino v času prvega leta izvajanja Strategije Mestne občine Ljubljana za mlade 2016–2025. Mestna občina Ljubljana je v dobrih dvajsetih letih od ustanovitve Urada za mladino sistematično skrbela za mlade in njihov boljši položaj v družbi, in sicer z ustanovitvijo Javnega zavoda Mladi zmaji in odpiranjem Četrtnih mladinskih centrov, s podporo projektom in programom za mlade, s štipendijami za nadarjene dijake in študente idr. Strategija MOL za mlade 2016–2025 je predhodna prizadevanja povezala in nadgradila, pri čemer je izhajala iz predpostavke, da je mladinska politika horizontalna in zadeva praktično vsa področja življenja v lokalni skupnosti. Zastavljeni cilji in ukrepi so v veliki meri rezultat široke javne razprave, v katero so bili aktivno povabljeni in vključeni mladi in mladinske organizacije. Načelo aktivne participacije mladih se je tako odrazilo v procesu nastajanja besedila strategije kot v samem dokumentu. Zelena prestolnica Evrope 2016 stremi k trajnostnemu razvoju mesta in nenehnemu dvigovanju kakovosti življenja. Brez vključevanja mladih in brez tega, da mladi dobijo možnost aktivnega sooblikovanja mesta, takšnega razvoja ne moremo pričakovati. Zato želi biti Ljubljana ne le mesto mladih, ne le mladim prijazno mesto, temveč tudi mesto za mlade: mesto, v katerem imajo mladi dobre možnosti za izobraževanje, ustvarjanje, delo, zabavo in kakovostno življenje. Projekt sodelovanja med Uradom za mladino Mestne občine Ljubljana in Fakulteto za družbene vede, ki ga predstavljamo tu, predstavlja kamenček v mozaiku prihodnosti, ki ga želimo sestavljati z mladimi.

6

V okviru programa Komunikologija – medijske in komunikacijske študije na Fakulteti za družbene vede imamo z namenom pridobivanja osnovnih metodoloških znanj in učenja raziskovalnih postopkov več predmetov: eden med njimi je Raziskovalni praktikum, ki poteka v 3. letniku.¹ Kot praktikum sodi v skupino tistih predmetov na programu, ki so namenjeni spodbujanju stika študentov s prakso in strokovno usposobljenimi zunanjimi sodelavci z različnih področij. In ravno zato, ker je predmet primarno praktično naravnano, rezultati dela niso ocenjevani skozi klasične oblike preverjanja znanja (kot običajni izpiti ali kolokviji), temveč se izrazijo v obliki praktično zasnovanih, a obsežnih in zahtevnih raziskovalnih nalog. Študenti se namreč soočijo s konkretno raziskovalno prakso na posameznem raziskovalnem projektu, ki poteka v manjših, vnaprej določenih raziskovalnih skupinah. Rezultat tako ni le plod samostojnega dela in individualnega truda, temveč je pogojen s skupinsko dinamiko, ki zahteva ogromno usklajevanja, dogovarjanja, skupinskega prilagajanja in iskanja skupnih imenovalcev, tako kot je to značilno tudi za znanstveno, predvsem empirično podprto raziskovalno delo.

1. Predmet Raziskovalni praktikum je na programu obvezna sestavina v 3. letniku, namenjena izključno študentom omenjenega programa Komunikologije. Od leta 2013 je njegova nosilka dr. Tanja Oblak Črnič, ki ga soizvaja v sodelovanju z dr. Andrejo Vezovnik.

Prvotni model izbora tem raziskovalnih nalog, ki je predvideval izključno samostojno identifikacijo problema s strani slušateljev predmeta, smo v zadnjih treh letih nadomestili z vključitvijo zunanjih »naročnikov raziskav«, ki bi s svojimi problemi in konkretnimi tematikami pritegnili študente k raziskovanju. Vključitev zunanjih naročnikov je temeljila na predpostavki, da bo njihova prisotnost še bolj osmislila spoznavne veščine z empiričnim delom, ki jih morajo študentje skozi celoten raziskovalni proces pridobiti, ter utrdila spoznanje med študenti, da je sleherno empirično raziskovanje »živa stvar«: nanaša se na konkretne družbene probleme, ki so relevantni za širšo družbo, vključuje konkretne družbene akterje – od posameznikov, skupin in organizacij – ter ponuja odgovore na konceptualna vprašanja, ki so znotraj posamezne discipline, v našem primeru komunikologije, prisotni že dalj časa. Ena od ključnih predpostavk uspešnega raziskovanja – tudi če ostane zamejeno v študijsko okolje kot zgolj še ena od obveznih »študijskih snovi« – je tudi ta, da omogoča kar se da visoko identifikacijo z izbrano tematiko, ki je predmet raziskovanja. Da se študentov torej ne zapira hermetično ali sili v prav določene raziskovalne teme, temveč da se jih pri izbiri tem vodi in podpira, pri tem pa nenehno opozarja na občutljivost raziskovanega dela, ki je, tudi ko stopi v fazo zbiranja gradiv in podatkov, vedno predvsem človeško dejanje, ki se nanaša na konkretne ljudi.

Z vstopom zunanjih naročnikov smo obenem skušali vsaj delno pokriti njihove lastne raziskovalne deficite, saj bi z vstopom v fakultetni raziskovalni proces študentom lažje in učinkoviteje znali predstaviti lastne ideje ter predloge, o čem naj raziskujejo. Vsako študijsko leto se zato srečujemo s sorodno dilemo – koga (spet) povabiti k sodelovanju in na kakšen način izbirati naročnike, da bodo njihove tematike vendarle takšne, ki so tudi primarno predmet obravnav na študijskem programu Komunikologije. Sodelovanje zunanjega (so)izvajalca namreč s seboj nosi tudi vrsto soodgovornosti in konkretnega dela: za študente in njihove ideje morajo biti dosegljivi, pomagati jim morajo z dostopom do virov podatkov, prikazati jim morajo tematike na atraktiven in obvladljiv način. Praktikum je namreč strukturiran znotraj enega semestra v danem študijskem letu, kar pomeni, da poteka tedensko v časovnem obsegu pičlih treh mesecev, kar je za raziskovalno delo izjemno malo.

7

Do sedaj smo na praktikumu kot zunanje sodelavce k sodelovanju povabili nemalo družbenih organizacij in javnih zavodov ter agencij, za katere smo domnevali, da bi jih sodelovanje vsaj potencialno zanimalo. Uspešno smo sodelovali že z Mobitelom ter nacionalno RTV, predvsem s kolektivom znotraj Uredništva otroškega in mladinskega programa.² V študijskem letu 2016/17 pa smo na pobudo takratnega vodje dr. Uroša Grilca k sodelovanju povabili Urad za mladino Mestne občine Ljubljana. Prvo srečanje študentov in sodelavcev Urada je potekalo februarja 2017, kjer sta Uroš Grilc in Katarina Gorenc predstavila ključna izhodišča in tematske smernice Strategije Mestne občine Ljubljana za mlade 2016–2025, ki naj bi jim v svojem raziskovalnem delu po lastni izbiri sledili tudi študentje. Ker strategija zajema vsa bistvena področja življenja mladih, je bilo mogoče vsako od potencialnih raziskovalnih tem in konkretnih predlogov raziskovalnih vprašanj, ki so se pojavila v razpravi, umestiti v katero od poglavij strategije. Študentkam in študentom smo pri tem pustili popolnoma proste roke pri izbiri teme raziskovanja. Želeli smo, da se vanjo res poglobijo, kar je bilo bolj verjetno, če so pri tem lahko izhajali iz svojih interesov in potreb.

2. Letos prvič (v izvedbi 2017/18) smo pri praktikumu spremenili tudi način sodelovanja in uvedli namesto zgolj enega zunanjega »naročnika« sodelovanje z več naročniki hkrati. Tako imamo v delu projekte, ki nastajajo v stiku s portalom Metina lista, spletnim časopisom Časoris in Otroškimi in mladinskimi programom na TV SLO.

Sodelovanje z Uradom za mladino na MOL je bilo sprva omejeno zgolj na delo pri predmetu Raziskovalni praktikum, ki obsega intenzivno spoznavanje ključnih raziskovalnih metod tako s kvalitativne perspektive kot skozi pristop kvantitativnih metod. Kvalitativne metode, ki so v celoti izvedene pod mentorstvom dr. Andreje Vezovnik, so denimo vključevale izvedbo in analize, opravljene z metodo strukturiranih intervjujev, fokusnih skupin in analize tekstov, kvantitativne metode, vodene pod mentorstvom dr. Tanje Oblak Črnič, pa so zahtevale izvedbo lastnih spletnih ali osebnih vprašalnikov ter predelave sekundarno zbranih podatkov drugih raziskav. Tako je v poletnem semestru od februarja 2017 do junija 2017 nastalo več različnih skupinskih raziskovalnih nalog, med katerimi je ena skupina študentk za svoje delo pridobila tudi priznanje za izjemne študijske dosežke, ki ga letno podeljujemo na programu Komunikologije – medijske in komunikacijske študije (MKŠ). Tematike, ki so jih študenti izbirali, so naslovile izhodiščno besedilo, predstavljeno v strategiji, pri čemer so bili v ospredju zelo različni in specifični problemi mladih: naloge s področja zdravja so denimo naslovile vprašanje kakovosti študentske prehrane, prepoznavanja spolno prenosljivih bolezni ter problematike alkohola in drog med mladimi; naloga s področja šolstva je naslovlila vprašanje institucionalnega nadzora v procesu šolanja in težave z osipništvom kot posledico občutka nadzora med mladimi; naloge s področja kulture so vključile na eni strani vprašanje kulturne potrošnje med mladimi in odnosa do abonmajske ponudbe za mlade v MOL, predvsem med dijaki, na drugi pa še vprašanje sobivanja med različnimi glasbenimi okusi, ki jih kažejo mladi; naloga s področja politične participacije se je na primer ožje fokusirala na vlogo novih tehnologij kot mehanizmov za aktivacijo mladih za politiko.

V študijskem letu 2017/18 se je delo na raziskovalnih nalogah nadaljevalo v okviru še enega raziskovalnega predmeta na programu Komunikologija-MKŠ, Komunikološki raziskovalni seminar, ki poteka v 4. letniku kot obvezni predmet v zimskem semestru. Pridobljeni rezultati pri Raziskovalnem praktikumu so namreč ponekod prerasli prvotne raziskovalne načrte, tematike so študente še vedno zanimale vse do te mere, da so bili pripravljene delo na izbranih temah še dodatno poglobiti in nadgraditi – bodisi z vsebinskim širjenjem prvotnega fokusa raziskave bodisi s širitvijo analiz na druge raziskovalne subjekte. Obstoječim skupinam projektov sta se pridružili še dve novi, ki sta raziskovalno delo začeli čisto od začetka, pri tem pa še vedno strogo sledili smernicam, prikazanim v strategiji MOL za mlade.

Pričujoča publikacija je tako rezultat dolgotrajnega študentskega raziskovalnega dela in tesnega sodelovanja z mestnim Uradom za mladino. Selekcija tematik in posameznih poglavij, ki predstavljajo zelo skrčeno sintezo daljših in obsežnih raziskovalnih nalog, ni celoten razrez vsebin, ki jih je sodelovanje z Uradom za mladino prineslo.³ Omejene so le na tiste študije, ki kažejo na poglobljeno in analitično gledano zelo sistematično seznanitev mladih z izbranimi problemi in so dosegle večji odmev na javnem dogodku januarja letos. Vse teme in naloge so bile namreč predstavljene v okviru javnega simpozija z naslovom »Mladi v MOL«, ki je potekal 19. januarja 2018 v Veliki sejni dvorani na Magistratu. Namen simpozija je bil mladim ponuditi prostor za predstavitev svojega raziskovalnega dela in rezultatov. Z vabljenimi gosti, praktiki, ki se s podobnimi vprašanji srečujejo pri vsakodnevnem delu (sodelavci in sodelavkama občinske uprave, nekaterimi direktorji in direktoricami javnih zavodov, mladinskimi delavci in delavkami ter predstavniki odločevalcev s področja mladinske politike na nacionalni ravni), pa so imeli možnost svoje ugotovitve in predloge tudi prediskutirati.

Pričujoča poglavja so zaradi sistematike in bolj poenotene oblike zasnovana tako, da najprej predstavijo uvodni namen in cilj posameznega projekta, nato na kratko opišejo pripadajočo empirično raziskavo, ki so jo študenti izvajali skupaj s ključnimi rezultati, zaključijo pa z identifikacijo morebitnih smernic in priporočil, kaj velja znotraj posamezne teme najprej postoriti.⁴ S tem smo želeli na eni strani mladim ponuditi edinstveno priložnost, da o problemih in kočljivih dilemah, ki jih pestijo, spregovorijo sami, z raziskovalnim jezikom tudi skozi posamezne predloge o tem, kaj bi veljalo za reševanje problemov v bodoče spremeniti. Predvsem pa, dati mladim tudi neko svojstveno zavezo – da se samokritično preizprašajo, kaj v ta namen lahko storijo mladi sami.

3. Tako denimo v tukajšnji publikaciji niso predstavljeni rezultati že omenjenih nalog, v katerih so študenti in študentke proučevale vprašanje konzumiranja drog med mladimi, problematike politične participacije med mladimi in študijskih izmenjav ter izkušenj tujih študentov z bivanjem v MOL ter glasbenih preferenc med mladimi.

4. Način predstavitve posameznih tem in poteka izvedenih raziskav je zgoščen in namenoma poenostavljen ter prilagojen različnim, predvsem mlajšim bralcem. Poglavja, ki sledijo, so tako le v manjši meri prikaz celotnih raziskovalnih nalog, saj so te precej obsežnejše in v posameznih korakih tudi zelo specifične. V tukajšnji publikaciji smo sledili korektnosti pri podajanju rezultatov in konceptualnih izhodišč, a smo jih namenoma preoblikovali v bolj poljuden in širšemu krogu bralcev razumljiv jezik.

ŠTUDENTSKA PREHRANA V MESTNI OBČINI LJUBLJANA

Iza Logar, Neža Bajželj, Pia Erman, Nina Piskar, Sara Klopčič, Anja Geč

1. UVOD

Vprašanje problematike študentske prehrane nas je pritegnilo k raziskovanju, ker tudi same pogosto koristimo študentske bone, hrana pa je neizogiben in pomemben del našega vsakdana, ne glede na to, kako si jo običajno pripravljamo. Z raziskavo smo si želele tudi doseči, da bi ponudba študentske prehrane v Mestni občini Ljubljana (v nadaljevanju MOL) postala bolj raznolika in da bi študenti nanjo lahko imeli večji vpliv. Svojo izkušnjo študentske prehrane v Ljubljani smo v raziskovalni nalogi aplicirale na splošno ponudbo študentskih bonov in na izkušnje študentov s študentsko prehrano ter ponudbo, ki je namenjena študentom in ostalim obiskovalcem v gostinskih lokalih v Ljubljani in sicer v več povezanih korakih.

Povod za poglobljeno raziskovanje študentske prehrane po izvedenih fokusnih skupinah s študenti je bila predvsem ugotovitev, da so študentje kot gostje pri ponudnikih velikokrat obravnavani manjvredno, ponudba, ki jim je namenjena, pa je velikokrat pripravljena iz manj kvalitetnih sestavin. V raziskovalnem delu smo se zato posvetile študentskim prioritetam pri izbiri ponudnikov, pri čemer smo ugotovile, da je poleg dostopne cene študentom dokaj pomembna tudi kakovost obroka. Tako smo v raziskovalni proces vključile še raziskovanje z udeležbo, kjer smo preverile in ocenile ponudbo študentske prehrane pri načrtno izbranih ponudnikih. Predhodno smo izvedle kratek pregled zgodovine študentskih bonov, kjer smo si beležile, kako so se spreminjale same subvencije in število ponudnikov v MOL.

V iskanju primerne rešitve problema, ki bi bila učinkovita tako za ponudnike kot študente, smo razvile tudi idejo o spletni platformi in mobilni aplikaciji, ki bi omogočali čim boljše in tesno sodelovanje med deležniki. Združevali bi tako ocenjevanje in izražanje želja s strani študentov kot prejem ocen in posledično izboljšanje ponudbe na strani ponudnikov. Bolj podrobno smo se posvetile predvsem mobilni aplikaciji, ki je namenjena zgolj študentom, in omogoča pregledno, enostavno ter hitro iskanje ponudnikov glede na posamezne kriterije in lokacijo ponudnika študentske prehrane.

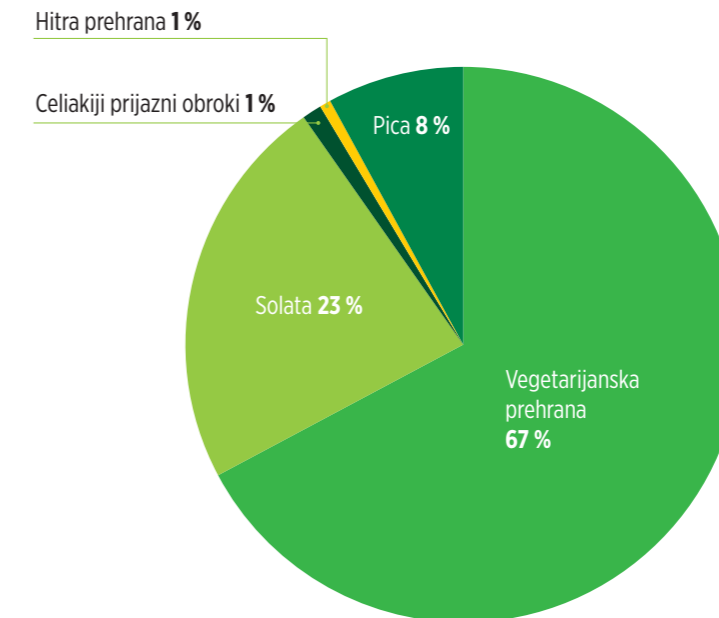
2. OPIS TEME: SUBVENCIONIRANA ŠTUDENTSKA PREHRANA

Zgodovina študentskih bonov sega v leto 1992, ko se je prvič začelo plačevanje študentske prehrane z boni. Sistem študentskih bonov se je nadgrajeval postopoma, najprej je bila subvencija le postavka v proračunu. Leta 2002, natanko deset let po začetku plačevanja s študentskimi boni, je uporaba študentskih bonov postala pravica študentov s sprejetjem Zakona o subvencioniranju študentske prehrane (Zakon o subvencioniranju študentske prehrane, 2002). Glavni namen takratnih študentskih bonov je bilo zdravo prehranjevanje študentov, ki imajo malo finančnih sredstev pa tudi malo časa za prehranjevanje. Danes kažejo rezultati v drugo smer – v ospredje se ne postavlja več zdravje, temveč zelo izrazito cena in čas: tudi v naši raziskavi sta to prvotna dejavnika izbire.

Leta 2002 so se tako prvič pojavile podražitve, ki so se nato ponavljale vsaki dve leti zaradi novih razpisov, ko so imeli gostinci možnost oddati novo ponudbo in zvišati cene. Takratna rešitev je bil odprti razpis z dlje časa trajajočo koncesijo, saj bi tako lahko gostinci cene usklajevali z rastjo cen življenjskih potrebščin. Ker pa cena takrat še ni bila glavna komponenta študentskega kosila, pač pa zdrav način prehranjevanja, so nekateri ponudniki z raznovrstno ponudbo in ostalimi merili poleg cene dosegli dovolj točk, da so bili izbrani na razpisu (Študentski boni, 2009). S 1. avgustom 2010 je področje, ki ga pokriva Študentska organizacija Univerze v Ljubljani (ŠOU v Ljubljani), prešlo na nov, elektronski sistem koriščenja subvencij za študentsko prehrano. S tem so se ukinili prvi papirnati boni. Nov sistem koriščenja pravice do subvencionirane študentske prehrane je prinesel kar nekaj prednosti, in sicer odpravljanje geografske omejitve koriščenja subvencij, odpravljanje vnaprejšnjega plačila in izbire ponudnikov študentske prehrane ter onemogočanje nekaterih možnosti zlorab, predvsem preprodajo študentskih bonov (Študentska prehrana, 2010).

Podatki o spreminjanju cene študentske prehrane so v arhivih šele od študijskega leta 2011/2012, medtem ko so podatki o spreminjanju višine subvencije študentske prehrane v registru že od leta 2006. Iz podatkov lahko sklepamo, da je do leta 2013 zakonodaja omogočala bolj proste roke ponudnikom, ki pa so z letom 2012, ko se je cena subvencije študentske prehrane ustalila, ceno študentskih obrokov močno povišali, nato pa jo obdržali na približno isti ravni.

Slika 1: Raznovrstnost študentske prehrane leta 2017 (Vir: Študentska prehrana)

V tortnem diagramu (glej slika 1) lahko poleg deležev posameznih študentskih ponudnikov razberemo tudi opisno raznovrstnost ponudbe: zaznamo lahko velik delež ponudnikov vegetarijanske prehrane, solat, manj pa celiakiji prijaznih obrokov, pic in hitre prehrane. Kategorije so narejene na podlagi razlikovanja ponudnikov študentske prehrane na spletni strani studentska-prehrana.si. Pri tem moramo opozoriti, da lahko isti ponudnik zajame več kategorij ter da nekateri ponudniki sploh niso zajeti, saj ne spadajo v nobeno kategorijo, obenem pa ne zveemo podrobnosti o konkretni ponudbi prehrane znotraj posamične kategorije. Graf je narejen predvsem zato, da nam je ponudil boljši vpogled v raznolikost oziroma pomanjkanje raznolikosti med ponudniki, na podlagi česar bomo zasnovale spletno stran.

3. EMPIRIČNA RAZISKAVA ŠTUDENTSKA PREHRANE: ZBRANI PODATKI IN REZULTATI

V kvalitativnem delu raziskovanja smo se osredotočale na Študentsko prehrano v MOL na osnovi dveh raziskovalnih vprašanj: Kateri dejavniki in prakse prevladujejo pri izbiri študentske prehrane med študenti v MOL? in Kakšen je odnos študentov s posebnimi prehranskimi navadami ali omejitvami do ponudnikov študentske prehrane v MOL in kako prakticirajo ustaljene prakse prehranjevanja znotraj omejenih okvirov študentske prehrane? Odgovore na raziskovalni vprašanji smo dobile z izvedbo dveh fokusnih skupin.⁵ Vzorec prve fokusne skupine je zajemal študente Univerze v Ljubljani brez kakršnihkoli prehranskih omejitev ali posebnega načina prehranjevanja. Vzorec druge skupine je zajemal študente iste univerze, ki so imeli posebne prehranske omejitve (dieta zaradi zdravstvenih razlogov, alergije ipd.) ali poseben način prehranjevanja (vegetarijanstvo, veganstvo). Da bi dobile odgovore na zastavljeni raziskovalni vprašanji, smo med študenti preverjale povezanost različnih dejavnikov (kakovost hrane, čas, okus, druženje, lokacija, cena itd.) z izbiro ponudnika.

Ugotovile smo, da študenti veliko pozornosti namenjajo kakovosti, ki si jo vsak razlaga na drugačen način, večina pa kakovost enači z okusom hrane. Študenti so kot pomembna dejavnika izpostavili tudi čas in lokacijo ponudnika, saj morajo zaradi študijskih obveznosti in hitrega tempa življenja svoj prosti čas dobro izkoristiti. Prioriteta študentov s prehranskimi omejitvami je njihovo počutje in zdravstveno stanje, zato jih pri prehranjevanju na študentske bone še posebej skrbi varnost hrane, ki vpliva na zadovoljstvo in zaupanje v ponudnika. Kot osnovne ugotovitve, ki jih cenijo študentje glede prehrane in ki smo jih pridobile po analizi fokusnih skupin, so tako vključevale vlogo počutja, zdravstvenega stanja, okusa, kakovost hrane, dostopnosti študentske hrane (čas, lokacija), znanje o prehrani, preprečevanje bolezni, druženje ob hrani in vpliv bližnjih. Na podlagi ugotovitev iz fokusnih skupin smo nato izvedle tudi spletno anketo med mladimi.

SPLETNA ANKETA: VZOREC IN POTEK ANKETIRANJA

Spletno anketiranje je potekalo od 13. do 18. maja 2017 na spletni platformi 1ka. Ciljni subjekti raziskovanja so bili študentje Univerze v Ljubljani, stari od 19 do 26 let. Naš vzorec so bili študentje in študentke Univerze v Ljubljani, ki smo jih k sodelovanju povabile osebno ali preko družbenega omrežja Facebook. Vzorčenje je potekalo po postopku snežne kepe. Preko Facebook omrežja je vsaka članica skupine dvajsetim izbranim kontaktom posredovala spletno anketo in jih prosila za reševanje. Študentje, ki smo jih zaprosile za reševanje ankete, so prihajali iz različnih fakultet. Vprašalnik je poleg demografije vseboval 25 vprašanj, ki se nanašajo na način prehranjevanja, splošno zadovoljstvo s študentsko prehrano in na dejavnike, ki vplivajo na njihov izbor ponudnika študentske prehrane. Anketa je bila aktivna 5 dni. Rešilo jo je 127 anketirancev, od tega je bilo 36 moških (30 %) in 90 (70 %) žensk.⁶

5. Fokusna skupina je poglobljena kvalitativna raziskovalna metoda, v kateri vnaprej določena skupina posameznikov, izbranih s strani raziskovalcev, pod vodstvom moderatorja in vnaprej zastavljenih vprašanj razpravlja o tematiki, ki je predmet raziskave. V raziskavi o študentski prehrani smo metodo izvedli v marcu 2017, in sicer v dveh skupinah po 6 študentov z veljavnim študentskim statusom. V prvi skupini so sodelovali študenti z določenim načinom prehranjevanja (vegetarijanci, vegani) in študenti s prehranskimi omejitvami, v drugi pa študenti brez prehranskih omejitev ali posebnega načina prehranjevanja.

6. Rezultati ankete so tako zamejeni le na pridobljeni priložnostni vzorec respondentov in jih zato nikakor ne smemo posplošiti na preostalo študentsko populacijo.

SPLETNA ANKETA: UGOTOVITVE

Najpomembnejše ugotovitve so bile, da študentje na prvo mesto med dejavniki za izbiro ponudnika postavljajo kakovost; študentje so časovno in lokacijsko fleksibilni, vendar raje zahajajo k poznanim ponudnikom, ki jim zaupajo, kot da bi preizkušali nove. Večina študentov tudi meni, da je izbira dovolj pestra, cenovno dostopna in dovolj raznolika. Moti jih le možnost uporabe bonov na 4 ure in časovna dnevna omejenost med 8. in 20. uro. Pri raziskavi se vsaj na tem vzorcu ni pokazal pomen posebnega kulturnega okusa pri izbiri ponudnikov, kar pripisujemo dejstvu, da ga študentje še nimajo tako izoblikovanega. Kulturni okus je sicer ideja, da potrošnja izraža okus, ta pa življenjski stil in s tem kulturni okus. Gre za neke vrste izražanja našega habitusa, naše pripadnosti določenemu družbenemu sloju in našega načina življenja. Presenetilo nas je tudi, da kljub cenovni dostopnosti študentje raje sami obišejo cenejšega ponudnika kot recimo dražjega ponudnika v družbi.

Na splošno se študentje velikokrat prehranjujejo s subvencionirano študentsko prehrano, največkrat v času kosila, le redko si kuhajo sami in obroke največkrat zaužijejo v menzah oziroma v bližini fakultete. Tako nam je kar tri četrtine študentov odgovorilo, da ob večji časovni fleksibilnosti raje izberejo oddaljenega ponudnika, ki pa ni nujno bolj kakovosten. Večina nam je zatrdila, da se po eni slabi izkušnji k ponudniku ne bi več vrnila, saj povzroča nezaupanje. Študentje najraje izberejo pomen druženja ob obrokih ob nizki ceni ponudnika, vendar bi večina zapostavila druženje v prid nižji ceni obroka ali bližji lokaciji ponudnika. Študentje brez družbe niso pripravljeni iti do bolj oddaljenih ponudnikov ali ponudnikov, ki jih ne poznajo. Poznavanje ponudnikov je pri študentih izjemno pomembno. 40 % sodelujočih bi tudi raje izbralo bolj kakovosten obrok, ki bi ga užili sami, kakor da bi manj kakovosten obrok pojedli v družbi.

Opazno je, da študentje, ki si kuhajo sami, niso zadovoljni s kakovostjo hrane pri ponudnikih, prav tako pa jim je le-ta predraga. Ugotovile smo tudi, da izobrazba staršev ne vpliva na kulturni okus. Najbolj presenetljiva ugotovitev je bila, da študentje prijeten ambient asociirajo s kakovostno hrano, pri čemer smo ugotovile, da večina študentov nima osnovnega znanja o tem, kaj je kakovostna hrana.

OPAZOVANJE Z UDELEŽBO: IZVEDBA IN VZOREC

V zadnjem delu raziskave smo izvedle še opazovanje z udeležbo. Naše opazovanje je potekalo znotraj manjših odprtih skupin. Kot opazovalke smo se lahko anonimno pridružile skupinam pri izbranih ponudnikih študentske prehrane, ki smo jih opazovale. Delovale smo kot čisti udeleženci, saj med nami in ostalimi udeleženci ni bilo nobene razlike. Prevzele smo vlogo naivnega neprivrženca tj. kadar opazovalci ne ločijo zaigranega od dejanskega vedenja članov skupine. O obnašanju skupine smo lahko sklepale iz kratkega časa, ki smo ga imele na voljo v vsaki restavraciji.

Naš vzorec je tako zajel šest ponudnikov subvencionirane študentske prehrane v MOL (tabela 1). Zaradi velikega števila vseh (tj. 301 ponudnikov v Sloveniji) smo se odločile, da jih razvrstimo v tri kategorije in da za opazovanje z udeležbo izberemo dva tipična predstavnika za vsako od izbranih kategorij. Določile smo 3 kategorije, in sicer: a) menza oz. hitra prehrana, b) picerija in c) restavracija. Ponudnike smo v izbrane kategorije umestile glede na naslednje kriterije: kakovost in ponudba hrane, način strežbe, ambient in dostopnost. Ponudnike smo tudi lokacijsko kategorizirale. Pri vsaki kategoriji smo izbrale enega ponudnika iz okolice Fakultete za družbene vede in enega, ki je lociran v centru Ljubljane. Vsi ponudniki študentsko subvencionirano prehrano ponujajo od 8. ure zjutraj do 21. ure zvečer, predpisana ponudba pa pri vseh vključuje juho, glavno jed, solato in sadje, nekateri namesto juhe ponujajo tudi drugačno predjed.

Tabela 1: Vzorec izbranih ponudnikov glede na kategorijo predstavnika in lokacijo

Kategorija predstavnika	Enota v vzorcu	Lokacija predstavnika
a) menza ali hitra prehrana	Ponudnik 1	Bežigrad
	Ponudnik 2	Center
b) picerija	Ponudnik 3	Bežigrad
	Ponudnik 4	Center
c) restavracija	Ponudnik 5	Bežigrad
	Ponudnik 6	Center

Z izvedbo udeležbe z opazovanjem smo želele ugotoviti, na kaj so študentje pozorni, medtem ko se prehranjujejo pri ponudnikih subvencionirane študentske prehrane. Pred izvedbo udeležbe z opazovanjem pri izbranih ponudnikih smo zato določile 11 posamičnih kriterijev, na podlagi katerih smo jih ocenjevale: kakovost ponudbe, pestrost ponudbe, ambient, postrežba, osebje, cenovna dostopnost, lokacija, druženje ob hrani, čas, izgled menija in velikost porcij. Naš merski instrument je bila številčna lestvica, s katero smo ocenjevale vsak kriterij posebej, pri čemer je bila najnižja možna ocena 1 in najvišja ocena 5.

UDELEŽBA Z OPAZOVANJEM: UGOTOVITVE

Na podlagi opazovanja z udeležbo smo lahko posamezne ponudnike ocenile glede na prej izpostavljene kriterije. Vsaka izmed nas je v času kosila obiskala enega izmed ponudnikov in med obrokom opazovala ter ocenjevala. S seboj smo imele tabelo kriterijev in mersko lestvico ter beležnico, da smo lahko sproti zapisovale rezultate in opise. Pred posameznim obiskom smo tudi določile elemente, na katere smo bile pozorne pri vsakem od kriterijev.

Kakovost ponudbe smo ocenjevale glede na sestavine, iz katerih je bil pripravljen obrok; ali so bile sveže, sezonske, kakšen je bil njihov okus itd. Pri pestrosti ponudbe smo preštele število ponujenih študentskih obrokov v primerjavi z vsakdanjim menijem za ostale stranke. Ambient se je navezoval na sam tip ponudnika, glasnost glasbe in pogovora, okrasje in pogrinjek. Želele smo dobiti celotno sliko ponudnika, ne le ocenjevati hrane.

Največje razlike smo opazile pri postrežbi, kjer smo ocenjevale hitrost in način pristopa do nas. Na ta kriterij se je navezovalo osebje, pri čemer smo opazovale predvsem njihov odnos do nas. Zanimalo nas je, ali študente strežejo drugače kot običajne stranke in na kakšen način so sploh postreženi. Pri cenovni dostopnosti smo izračunale povprečno ceno študentskega obroka ter jo primerjale med ostalimi izbranimi ponudniki. Na oceno lokacije so močno vplivale okoliške zgradbe. Želele smo izvedeti, kje se nahaja največ študentov in do katerega ponudnika je najlažje priti kot študent, torej s kolesom, peš ali z avtobusom.

Glede na te elemente smo ponudnike nato primerjale med sabo. Največ opazovanja je terjalo druženje ob hrani, kjer smo navajale število prijateljev za mizo, opazovale, ali se med sabo pogovarjajo ali preživijo večino časa na telefonih ter kakšna je splošna dinamika omizja. Izmed vseh kriterijev je bil ta najbolj subjektiven. Izgled menija smo dodale zaradi splošnega izgleda ponudnika, da smo lahko ocenile, koliko truda ponudnik vложи v estetiko in posledično tudi v študente. Tu smo ocenjevale jezik predstavitve hrane, dekoracije in papir, na katerem je bil natisnjen.

Kot zadnje pa smo ocenjevale tudi velikost porcij, kjer smo poskušale ugotoviti, ali bi porcija nasitila lačnega moškega študenta v času kosila. Rezultati vseh kriterijev glede na posamezne ponudnike so zbrani v naslednji tabeli.

Tabela 2: Ocene opazovanih ponudnikov glede na opazovane kriterije na lestvici od 1 do 5

	Kakovost hrane	Postrežba	Pestrost ponudbe	Ambient	Osebje	Cenovna dostopnost	Lokacija	Druženje ob hrani	Izgled menija	Velikost porcije
Ponudnik 1	3	1	4	2	5	4	4	3	1	4
Ponudnik 2	1	2	4	2	4	3	5	1	1	2
Ponudnik 3	3	4	4	4	4	4	3	5	2	4
Ponudnik 4	5	3	5	3	5	2	5	2	2	3
Ponudnik 5	3	2	3	3	2	2	4	5	2	2
Ponudnik 6	5	5	5	5	5	3	4	5	2	4

V kategoriji picerij bi bil tako ponudnik 3 boljša izbira, zaradi nižje cene in bolj umirjenega prostora za druženje, vendar pa med ponudnikoma 3 in 4 ni večjih razlik. Največja prednost ponudnika 4 je v lokaciji, saj se nahaja v centru Ljubljane, medtem ko je ponudnik 3 bolj oddaljen. V kategoriji restavracij je ponudnik 5 prejel občutno višje ocene od ponudnika 6. Ponudnik 5 ima boljšo kakovost, večjo izbiro ponudbe, boljšo postrežbo, ambient, osebje in velikost porcije (študentska porcija ni nič manjša od porcij drugih gostov). Za razliko od picerij, katerih ocene so bile na približno isti ravni, je tu očitna premoč ponudnika 5. Tudi v kategoriji restavracij s hitro prehrano sta ponudnika 2 in 1 na dokaj enaki ravni, a vseeno prevlada ponudnik 2, kjer je hrana pripravljena sproti in je razmerje med ceno in kakovostjo boljše. Ponudnik 2 je tudi bolj prostoren in primeren za umirjen obrok. Če primerjamo vse ponudnike, se je najbolje odrezal ponudnik 5, sledi mu ponudnik 3, najslabše ocene pa je prejel ponudnik 1.

V tabeli 3 pa so predstavljeni rezultati primerjave med tremi kategorijami ponudnikov.

Tabela 3: Ocene opazovanih ponudnikov glede na izbrane kriterije po kategorijah

	Hitra prehrana	Picerija	Restavracija
Kakovost ponudbe	-	0	+
Postrežba	-	0	+
Osebje	0	+	-
Cenovna dostopnost	+	+	-
Lokacija	+	+	+
Druženje	-	+	+
Čas	-	0	+
Izgled menija	-	-	-
Velikost porcije	+	0	+

Glede na skupne ocene smo naredile tudi sliko ponudnikov glede na manj merljive in zato bolj subjektivne lastnosti. V tabeli 4 je dana ocena glede na (ne)prijetnost, (ne)gostoljubje, (ne)ustrežljivost, toplino, prilagodljivost, (ne)zadovoljstvo s ponudbo in (ne)zaupanje v ponudnika.

Tabela 4: Ocena mehkih lastnosti ponudnikov

Mehki kriteriji	Vrstni red ponudnikov			
Prijetnost	Ponudnik 4	Ponudnik 3	Ponudnik 6	
Neprijetnost	Ponudnik 5	Ponudnik 1	Ponudnik 2	
Gostoljubje	Ponudnik 4	Ponudnik 1	Ponudnik 6	Ponudnik 3
Toplina	Ponudnik 4	Ponudnik 6		
Prilagodljivost	Ponudnik 4	Ponudnik 5	Ponudnik 3	Ponudnik 6
Zadovoljstvo s ponudbo	Ponudnik 4	Ponudnik 1	Ponudnik 3	Ponudnik 6
Nezadovoljstvo s ponudbo	Ponudnik 5	Ponudnik 2		
Zaupanje	Ponudnik 4			

Da smo ponudnika umestili kot neprijetnega, je največkrat pripomogel slab, temačen, hladen in glasen ambient, ki onemogoča možnost druženja. Prijetni ponudniki so imeli občutek domačnosti, s svetlimi prostori, kjer je bilo druženje omogočeno. Negostoljubni ponudniki so večinoma imeli nesramno strežbo in osebje, kjer smo se počutile manjvredne. Pri gostoljubnih pa nas je sprejel vesel natakar, ki je poskrbel, da je bilo vse na mizi pravočasno in se vmes morda še pošalil. Toplina izhaja iz mirnega ambience, kjer se hrana in prostor lepo dopolnjujeta. Če jedi ni bilo mogoče prilagoditi, ker je hrana pripravljena vnaprej oziroma nimajo dodatkov za zamenjavo, smo ponudnika opredelile kot neprilagodljivega. Če pa so imeli na voljo zamenjavo sestavin, brezglutensko hrano ali možnost spremembe priloge, smo jih opredelile kot prilagodljive. Prav tako smo glede na število mogočih obrokov opredelile zadovoljstvo oz. nezadovoljstvo s ponudbo, saj je, gledano s študentskega vidika, prednost ponudnika, če ima več različnih vrst hrane: tako lahko zadovoljijo več študentov, posledično pa višajo druženje. Kot zadnje smo ocenile zaupanje v ponudnika. Če se nam je zdelo, da natakarji vedo, kaj je v hrani in kako se lahko določena sestavina zamenja, smo ga označile kot zaupanja vrednega, nezaupanje pa izhaja iz tega, če ni bil popolnoma prepričan oziroma je obdeloval hrano z istimi pripomočki.

4. SKLEP IN PRIPOROČILA

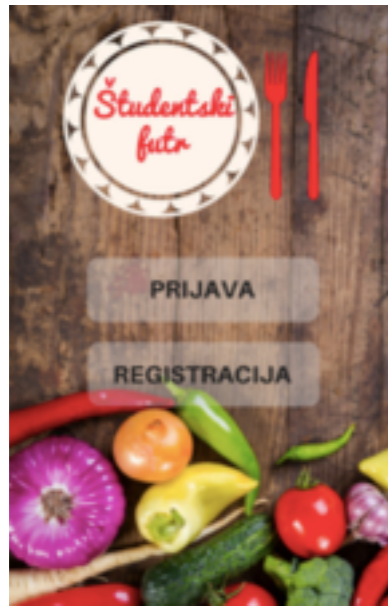
4.1 Sklep

Namen naše naloge je bil raziskati potrošnja prehrane s strani študentov, kot stranski produkt pa se je nato pojavila ideja platforme, ki bi modernim računalniško pismenim študentom omogočala čim boljše poznavanje ponudnikov in informirano izbiro le-teh. Začele smo raziskovati zgodovino študentskih bonov oziroma subvencionirane študentske prehrane, pri čemer smo iskale podatke o tem, kdaj se je subvencija sploh uvedla, kako se je skozi posamezna obdobja spreminjala državna subvencija in z njo cene ponudnikov. Nekatere podatke o zgodovini študentskih bonov smo pridobile na spletu, pri iskanju podrobnejših števil o subvencijah in študentih pa nam je na pomoč priskočila Študentska organizacija Slovenije.

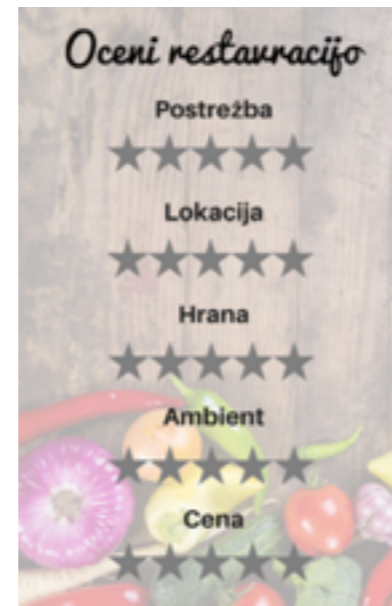
Naš vzorec zajema zgolj šest ponudnikov subvencionirane študentske prehrane v Mestni občini Ljubljana. Zaradi prevelikega števila vseh 301 ponudnikov v Sloveniji smo se odločile, da jih razvrstimo v tri kategorije in za opazovanje z udeležbo izberemo šest tipičnih predstavnikov. Odločile smo se za tri kategorije; to so menza in hitra prehrana, restavracija ter picerija. Odločile smo se za etnografsko raziskovanje, ki je temeljna metoda dela v etnologiji in kulturni antropologiji. Namen naše metode je bil, da smo z opazovanjem na terenski lokaciji odkrile vse možne kriterije ocenjevanja, na katere bi študentje lahko bili pozorni v času, ko smo obiskale ponudnike s subvencionirano študentsko prehrano. Še posebej pomembno je bilo, da smo se vživele v vlogo študentov in tako skozi njihove oči poskušale identificirati pomembne kriterije.

Na podlagi dosedanjih ugotovitev smo postavile idejno spletno stran in aplikacijo, kjer bodo podobno delo v bodoče lahko opravljali vsi študentje ter tako pripomogli k boljši ponudbi, kakovosti in zadovoljstvu s ponudniki na sploh. Tako bomo na spletni strani za ocenjevanje ponudnikov ponudile kriterije: cena, lokacija, estetika, druženje, postrežba in ponudba. Idejna aplikacija "Študentski futr" deluje na isti način kot spletna stran, le da je ta namenjena le študentom. Funkcija ponudniki omogoča iskanje med vsemi ponudniki študentskih bonov, glede na ime, lokacijo, vrsto obroka ali ceno. Ob iskanju ponudnikov glede na lokacijo se pojavi zemljevid, ki iskanje olajša in ob primeru povezave aplikacije z lokacijo uporabnika predlaga ponudnike študentskih bonov v bližini. Uporabnik lahko ponudnike išče tudi glede na vrsto obroka, kjer obkljuka izbrane možnosti. Pri iskanju ponudnikov glede na ceno uporabnik izbere željeno ceno in nadaljuje z iskanjem.

Slika 2: Aplikacija - vstopna stran

Slika 3: Aplikacija - Oceni restavracijo

Slika 4: Spletna stran - vpogled v ankete

4.2 Priporočila

V zadnjih dveh letih smo temeljito preučile področje prehrane in študentske prehrane v MOL in pridobile okvirno sliko stanja zdravega prehranjevanja med študenti v Ljubljani. Opazile smo, da se trend vsekakor zvišuje, tako na področju zdrave prehrane, ko so prepovedali sladice in umestili sadje pri obroku na študentski bon, tako pri omejitvah za pridobitev naziva ponudnika študentske prehrane, kot tudi pri pestrosti ponudbe za osebe s prehranskimi omejitvami in možnostmi prilagajanja študentskim potrebam (na primer podaljšanje uporabe bonov do 21. ure ali uvedba elektronskega sistema in koriščenje prek mobilnih telefonov). Vseeno pa smo ugotovile, da študentje s ponudbo in ponudniki še niso povsem zadovoljni. Predvsem je v ospredju nepravilno drugačno obravnavanje študentov v primerjavi z ostalimi gosti kot tudi nezmožnost vplivanja na spremembe pri ponudnikih.

Tako menimo, da je naša aplikacija le prvi korak v to smer. Z njeno pomočjo bodo študentje pridobili možnost vpliva na ponudnike, jih spodbujali k boljšemu delovanju in pridobili več relevantnih informacij o njih. Kot priporočilo bi še omenile, da je implementacija aplikacije in spletne strani odlična priložnost za Univerzo v Ljubljani, Študentsko organizacijo v Ljubljani in za Študentski kampus ali kakršnokoli študentsko skupnost. Skupaj s študenti z različnih študijskih smeri bi lahko ustvarili platformo, ki jo bodo z veseljem uporabljali in pri ustvarjanju katere bi tudi sami sodelovali. Prav tako bi se lahko na podlagi rezultatov aplikacije uvedlo posebne certifikate za ponudnike – npr. ponudnik z najboljšo ponudbo za vegetarijance, najbolje ocenjeni s strani študentov, najboljši ambient za druženje itd. S tem bi ponudniki dobili dodatno motivacijo za upoštevanje študentskih želja, prav tako pa bi študentje vedeli, kje je ostalim vrstnikom prijetno in dobro. Poleg certifikata pa bi ponudnik prejel finančno nagrado za vsak certifikat, tako da bi bila motivacija tudi finančna. Za eno od smernic bi predlagale tudi stalno izobraževanje gostinskega kadra, ki naj ima do študentov enak odnos kot do ostalih strank, prav tako pa bi bilo potrebno gostince izobraziti na področju veganske, vegetarijanske, brezglutenske, brezlaktozne in ostale prehrane, prilagojene prehranskim omejitvam, da bi lahko študentom svetovali in ponudili alternativne opcije menija.

5. VIRI IN LITERATURA

- Facebook drama: Študentski boni. Dostopno prek: <http://www.dsavic.net/2009/01/05/facebook-drama-studentski-boni/> (3. november 2017).
- Kawulich B., Barbara. 2005. Participant Observation as a Data Collection Method. Forum: Qualitative social research Sozialforschung. Dostopno prek: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/466/996> (3.1.2018).
- Klub študentov občine Celje. Poskusili smo si pojasniti, zakaj število študentov pri nas upada. Dostopno prek: <https://www.ksoc.si/single-post/zakaj-stevilo-studentov-pri-nas-upada> (2.januar 2018).
- Meško, Gorazd, Mitar, Miran in Bojan Dobovšek. 2008. Opazovanje z udeležbo kot metoda družboslovnega raziskovanja in policijskega tajnega opazovanja – konceptualne razlike in navidezne podobnosti med kriminologijo in kriminalistiko. Revija za kriminalistiko in kriminologijo 59 (2): 114-124.
- Podražitev bonov. Dostopno prek <https://www.studentarija.net/podrazitev-bonov/> (3.november 2017).
- Podražitev študentskih bonov. Dostopno prek <https://www.finance.si/299016/Podra%C5%BEitev-%C5%A1tudentskih-bonov?cctest&> (3. november 2017).
- Študentje brez bonov po 20. uri in med počitnicami. Dostopno prek <https://sobotainfo.com/novica/lokalno/studentje-brez-bonov-po-20-uri-med-pocitnicami/15491> (3. november 2017).
- Študentska organizacija Univerze v Mariboru. Dostopno prek <http://www.soum.si/sl-SI/Content/Details/99> (3. november 2017).
- Študentska prehrana. Dostopno prek <https://www.studentska-prehrana.si> (3. novembra 2017).
- Študentska prehrana. Dostopno prek https://www.uni-lj.si/studentsko_zivljenje/studentaska_prehrana/ (3. november 2017).
- Študentski boni. Dostopno prek <http://www.rtvsllo.si/blog/darko-krajnc/studentski-boni/20831> (3. november 2017).
- Študentski boni dražji za četrtno. Dostopno prek <https://www.zurnal24.si/slovenija/studentski-boni-drazji-za-cetrtno-178883> (3. November 2017).
- V mesecu brez študentskih bonov se znajdetta obe strani. Dostopno prek <http://www.delo.si/novice/slovenija/v-mesecu-brez-studentskih-bonov-se-znajdetta-obe-strani.html> (3. novembra 2017).
- Začetek napada na študentske privilegije? Dostopno prek <http://www.mladina.si/45859/zacetek-napada-na-studentske-privilegije/> (3. november 2017).
- Zakon o subvencioniranju študentske prehrane (ZŠŠP). Dostopno prek <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3118> (3. november 2017).

PREDNOSTI IN OMEJITVE ABONMAJSKE KULTURNE POTROŠNJE MED MLADIMI

Eva Andolšek, Tjaša Anžič, Nikolina Dorić, Doris Horvat, Ana Jenko, Aleš Okoren

1. UVOD

Kulturna potrošnja in kulturno udejstvovanje mladih se nam zdi tema vredna raziskovanja, saj smo mnenja, da imajo mladi danes zelo različna zanimanja in načine preživljanja prostega časa. Na podlagi Strategije MOL za mlade 2016–2025 smo ugotovili, da je kulturna potrošnja mladih manjša, kot bi si želeli. Naši skupini je to predstavljajo potrditev, da je izbrana tema velik potencial za raziskavo, s katero bi lahko pridobili podatke, ki bi pomagali k uresničitvi zadanih ciljev, zapisanih v strategiji.

Enega od vidikov, ki vplivajo na zanimanje mladih za kulturo, predstavljajo vrstniki. Vrstnikom je pomemben prosti čas, ki ga lahko preživljajo skupaj, zato sodelujejo v različnih športnih in drugih aktivnostih. To skupno druženje močno vpliva na socialni razvoj. Vrstniki pa lahko na mladostnika vplivajo tudi negativno, kar se kaže z odvrčanjem, odtrganjem žaljenjem ali norčevanjem (Mrgole, 2003). Prav tako je za vpletenost v kulturno potrošnjo že od otroštva naprej pomembna podpora staršev oziroma družine. Takšnega mišljenja je bil tudi temeljni teoretik na področju kulturnega kapitala Bourdieu, ki je omenjal tudi vlogo ponotranjanja vrednot, tradicije, vzgoje in omike v procesu socializacije. Mladi so bolj usmerjeni v kulturno potrošnjo, če so z njo v stiku že od otroštva.

S pomočjo raziskave smo želeli primerjati kulturno potrošnjo dijakov in študentov, dveh na videz podobnih, a še zdaleč ne homogenih skupin. Ugotavljali smo razlike kulturnega udejstvovanja obeh skupin ter iskali dejavnike, ki bi neposredno lahko vplivali na vedenje mladih posameznikov v Ljubljani in njihovo percepcijo kulture. Skozi rezultate raziskave smo lahko navedli dejanske ugotovitve problematike kulturne potrošnje mladih in predstavili možne izboljšave s konkretnimi predlogi.

2. OPIS TEME: KULTURNA POTROŠNJA, ABONMAJSKA KULTURA IN MLADI

V raziskovalni nalogi smo se ukvarjali z vprašanjem prednosti in omejitev abonmajske kulture. Predvsem nas je zanimalo, zakaj se mladi na območju Mestne občine Ljubljana odločajo ali ne odločajo za nakup abonmajev v gledališčih, operah in drugih kulturnih ustanovah. V strategiji Mestne občine Ljubljana smo zasledili, da bi radi povečali odstotek mladih, ki se odločajo za nakup abonmajev s področja kulture. Odstotek mladih bi lahko povečali s konkretno ponudbo s tega področja, in sicer s ponudbo, ki jo vključuje KUL abonma, ki nagovarja srednješolce in študente s posebno ponudbo na področju gledališča, sodobnega plesa in filma. Kul abonma je odličen primer ustreznega pristopa skozi povezovanje več producentov, ki sodelujejo na omenjenem področju tako v nevladnem kot v javnem sektorju. Namen je mladim omogočiti obisk čim bolj raznolike umetniške produkcije, čemur je prilagojena tudi cena, ki znaša 23 evrov.

Tematika odnosa kulture in kulturne potrošnje mladih je relevantna za raziskovanje, saj je danes zanimanje mladih za kulturo in kulturno udejstvovanje vedno manjše. Pri raziskovalnem vprašanju smo zato izhajali iz samih praks kulturne potrošnje med mladimi. Po pregledu literature smo se odločili, da vključimo še Bourdieujev koncept kulturnega kapitala, saj smo mnenja, da je to eden izmed glavnih dejavnikov, ki prispeva h kulturni potrošnji mladih. Naše glavno raziskovalno vprašanje se je glasilo: »Kakšne so prakse kulturne potrošnje gledaliških vsebin med mladimi v Mestni občini Ljubljana glede na njihov kulturni kapital?«. To vprašanje je za raziskavo relevantno, saj smo si s tem postavili temelje za nadaljnje delo. Preden raziskujemo dejavnike za udejstvovanje oziroma ne vključevanje mladih v kulturno potrošnjo, moramo vedeti, kakšnih praks kulturne potrošnje se mladi v Mestni občini Ljubljana sploh poslužujejo. Nato smo oblikovali še tri podvprašanja, s katerimi smo se osredotočali na vpliv staršev, spodbujevalnih in zaviralnih dejavnikov pri odločanju o praksah in na informiranost mladih o samem gledališkem programu.

3. RAZISKAVA: GLEDALIŠČE IN ABONMAJSKA KULTURA MED MLADIMI

Najprej smo pozornost usmerili na dijake. Oblikovali smo 2 fokusni skupini na Gimnaziji Antona Aškercera ter na poklicni Srednji strojni in kemijski šoli, prvo 27. 3. in drugo 31. 3. 2017. Dijake smo našli preko profesorice. Član naše raziskovalne skupine je namreč bivši dijak Gimnazije Antona Aškercera, ki je navezal stik s profesorico. Pomagala nam je tudi z razpoložljivostjo učilnice, da smo lahko izvedli anketo v fokusnih skupinah med izbranimi dijaki. Naša fokusna skupina je obsegala 12 dijakov in dijakinj. Debata je potekala sproščeno, vendar so nas rezultati precej presenetili. Predstavili bomo le nekaj bolj izstopajočih rezultatov.

Ugotovili smo, da je med dijaki prisotna slaba kulturna ozaveščenost, kar dokazuje denimo izjava enega od vprašanih, ko pravi, da ima »abonma v FIT INN-u«. Starši so pri tem glavni dejavnik za majhno kulturno potrošnjo, saj se je veliko izjav dijakov nanašalo prav na nespodbujanje staršev: »S starši se o tem nisem pogovarjal in posledično mi niso vzbudili interesa,« ali »Starši me niso spodbujali, v otroštvu smo se družili predvsem na piknikih in družinskih srečanjih,« ter »Starši so me vodili v kulturne ustanove, skupaj smo likovno ustvarjali«. Dijaki so obenem izpostavili tudi določene spodbujevalne in zaviralne dejavnike: »Problem je v šoli, nimamo izbire, kaj gledati, moramo gledati, če želimo opraviti leto, tako se nam kultura in vse to zameri,« je bil kritičen dijak do šole. Eno od rešitev vidijo dijaki z »inovativnim prostorom, ki ne bi bil med štirimi stenami in kjer bi se počutili svobodno«. Dijaki se po naših ugotovitvah precej prilagajajo vrstnikom, sodeč po izjavi dijaka: »Raje gledam filme, ki so všeč tudi mojim prijateljem«. Fokusna skupina nam je dala bolj poglobljen vpogled v dijake, a želeli smo pridobiti tudi širšo sliko.

Zato smo se odločili za anketni vprašalnik med dijaki ljubljanskih srednjih šol. Oblikovali smo spletno anketo, s katero smo dosegli 318 klikov, od tega pa dobili 227 v celoti rešenih anket. Vzorec je zajemal 43 % deklet in 57 % fantov, starih od vključno 15 do vključno 18 let, trajal pa je približno 9 minut. S pridobljenimi odgovori smo želeli preveriti več hipotez: 1. da večja vpletenost staršev v kulturo pri dijakih ustvarja večje zanimanje za kulturno potrošnjo, 2. da bolj fleksibilna izbira kulture dijake spodbuja k večji kulturni potrošnji in 3. da negativna vrstniška percepcija kulture zavira kulturno potrošnjo mladih.

Ugotovili smo, da na našem sicer priložnostnem vzorcu vprašanih dijakov, izbrane hipoteze lahko potrdimo, kar je razvidno tudi iz grafov z navedenimi pridobljenimi podatki, vendar jih ne smemo posploševati. Starši s svojim udejstvovanjem v kulturi vplivajo na zanimanje dijakov za kulturo in kulturno potrošnjo. To pojasnjujemo s konceptom kulturnega kapitala, ki pove, da otroci prenašajo vzorce in načine preko svojih družin. Hkrati pa je spodbujanje mladih s strani staršev povezano s posameznikovo pomembnostjo kulturnega udejstvovanja. Tudi pestrost vsebine pomeni lažje udejstvovanje. Se pravi več 'kulturnih smeri' imaš na voljo, lažje boš izbral nekaj, kar te bo zagotovo zanimalo. Kaže pa se, da se mladi večinoma prilagajajo vrstnikom in s tem izkazujejo »všečnost« ter pripadnost. Gre tudi za medsebojno dokazovanje: rezultati namreč potrjujejo, da gredo raje v gledališče, če bodo šli tudi njihovi vrstniki oziroma prijatelji.

V tretjem koraku smo se odločili, da bomo enako temo preučili še na študentih. Želeli smo dobiti vpogled v socializacijski prelom posameznika, ki se zgodi v najpomembnejših letih vsakega mladostnika, kar pomeni, da smo iste domneve, ki smo jih proučevali pri dijakih, ponovno preverili še na vzorcu študentov. Naš vzorec so bili študentje Univerze v Ljubljani, stari od 19 do vključno 26 let. Podatke smo zbirali s spletno anketo preko spletnega portala 1ka, osredotočili smo se na zbiranje podatkov preko Facebooka, z deljenjem povezave v razne skupine študentov, na svojem zidu in osebno v zasebnih sporočilih. Naš vzorec je dosegel 457 klikov na anketo, od tega pa je bilo le 115 rešenih anket. Zajeli smo 70 % žensk in 30 % moških. Anketni vprašalnik je trajal približno 8 minut. Anketni vprašalnik smo objavili 27. 11. 2017, podatke pa smo prenehali zbirati 27. 12. 2017.⁷

Hipotezo, da vpletenost staršev v kulturo na študente nima izrazitega vpliva, smo glede na pridobljene odgovore potrdili, saj smo iz pridobljenih podatkov razbrali, da so študentje pri vpletenosti v kulturo veliko bolj avtonomni kot dijaki. Ugotovili smo, da so študentje že samostojne, odrasle in oblikovane osebe, zato starši nanje nimajo tako velikega vpliva kot na dijake, kjer jim vedenje v neki meri še narekujejo starši. Potrdili smo tudi hipotezo, da študenti obravnavajo kulturno udejstvovanje za nekaj pomembnega: rezultati so prikazali, da študentje o kulturi nimajo slabega mnenja, do pojma kulture nimajo negativnega stališča, prav tako pa je pri odnosu do kulture pomembna izobrazba vprašanih. Ni nepomembno, da imajo visoko izobrazbo ter s tem povezan visok kulturni kapital, saj tudi študentje sami menijo, da sta stališče do kulturne potrošnje in izobrazba v sorazmernem odnosu. To pomeni, da če študent obiskuje univerzitetno fakulteto, je bolj verjetno, da se bo kulturnih dogodkov udeleževal v večji meri, kot če študent z izobraževanjem ne bi nadaljeval. Tretjo hipotezo, da študenti pri odločanju o kulturni potrošnji niso podrejeni vplivu vrstnikov, pa smo zavrnil, saj se je v odgovorih pokazalo, da študentje cenijo mnenje vrstnikov, pogosto pa tudi spremenijo in prilagodijo svojo odločitev o izbiri filma, glede na to, kaj o tem menijo vrstniki. Pri anketiranih študentih je razvidno, da se strinjajo s prilagajanjem, saj jih je zelo malo odgovorilo, da jih kultura res zanima, večinski odgovori so pričali o srednjem zanimanju. Četrta hipoteza se je navezovala na to, kako kraj bivanja vpliva na njihovo kulturno udejstvovanje. Anketiranci so odgovarjali, da je dostopnost zelo pomembna, hkrati pa se ne udeležujejo kulturnih dogodkov, čeprav jih ima večina vse možnosti v bližini. Z zadnjo hipotezo smo preverjali, ali sta čas in denar res ključna dejavnika, ki vplivata na kulturno potrošnjo študentov. To smo potrdili, saj smo iz odgovorov razbrali, da študentje nimajo veliko denarja na razpolago in jim kulturno udejstvovanje ni najbolj pomembno pri razporejanju svojih sredstev. Čas je prav tako pomemben, saj je veliko študentov takih, ki se iz drugih krajev vozijo v Ljubljano, kar pa jim vzame nemalo časa dnevno.

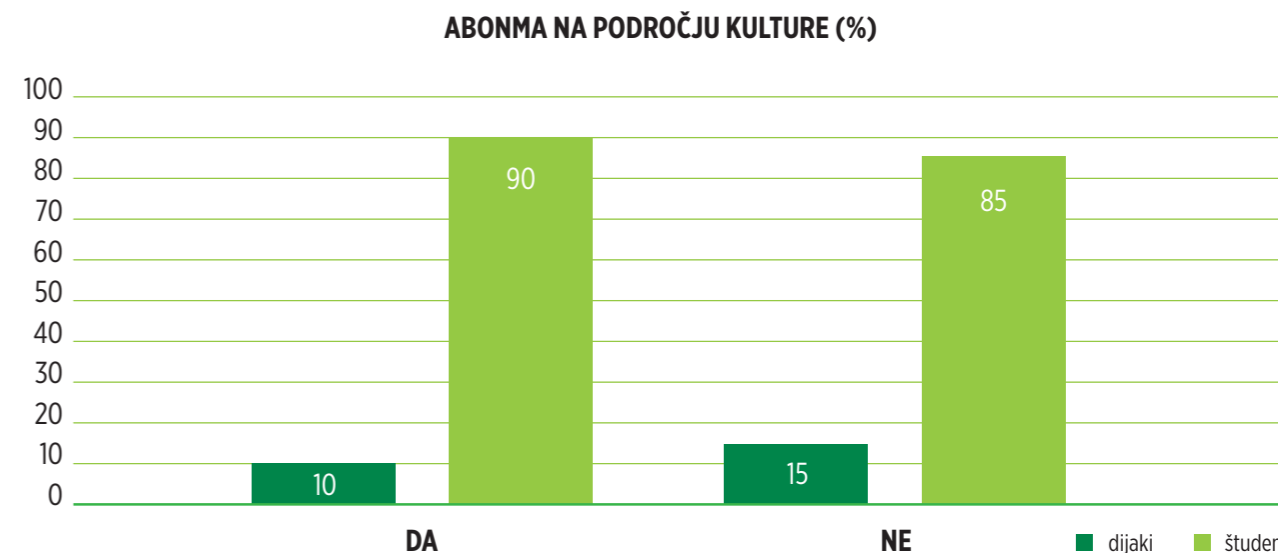
7. Tudi na vzorcu študentov smo tako zajeli le manjši, priložnostni vzorec vprašanih, ki ne dopušča sklepanja o širši študentski populaciji. Kaže pa na določene povezanosti, ki bi jih veljalo v prihodnje preveriti še na večjem vzorcu.

Glede na pridobljene podatke lahko zaključimo naslednje:

- kulturno udejstvovanje je študentski populaciji dokaj pomembno;
- študenti se pri odločanju o kulturni potrošnji prilagajajo vrstnikom, a odvisno od tega, kakšno je njihovo zanimanje za kulturo;
- kraj bivanja ni glavni dejavnik pri udejstvovanju v kulturi, študentje se bolj prilagajajo drugim dejavnostim in okoli njih organizirajo preostali prosti čas;
- čas in denar sta ključna dejavnika, ki določata kulturno potrošnjo študentske populacije.

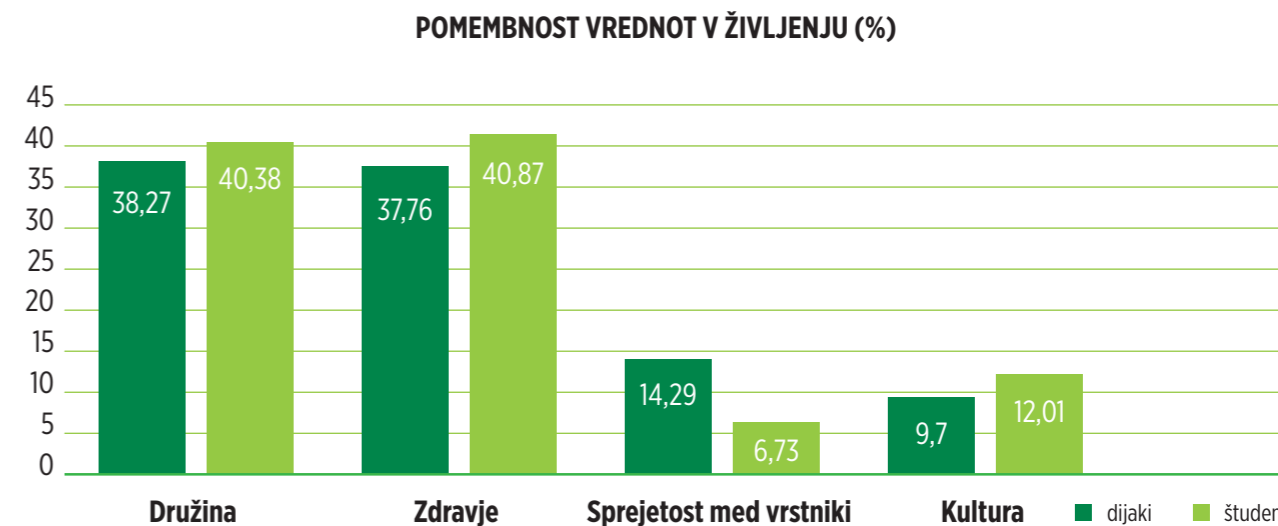
Naša raziskava obenem dovoljuje tudi delno primerjavo med dijaki in študenti, kar prikazujemo v naslednjih grafih.

Graf 1: Imetje abonmaja na področju kulture med dijaki in študenti.

Večina, tako dijakov kot študentov, v našem vzorcu nima nobenega abonmaja na področju kulture – le 10 % dijakov in le 15 % študentov v naših vzorcih je zabeležilo, da ga imajo. Dijaki imajo abonma v manjšem odstotku kakor študentje. To bi lahko bila posledica manjšega zanimanja za kulturo pri srednješolcih, prav tako pa se srednješolci kulturno udeležujejo že v okviru izobraževanja, tako da nakup abonmaja ni nujen za kulturno udejstvovanje.

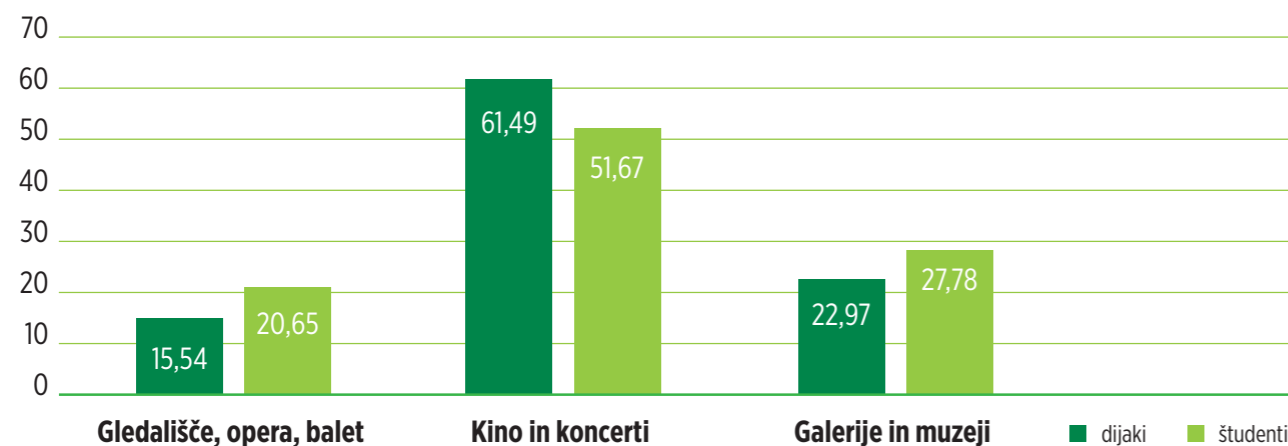
Graf 2: Pomembnost vrednot v življenju med dijaki in študenti.

Iz grafa št. 2 lahko razberemo, da sta družina in zdravje pomembni vrednoti, saj se delež odgovorov ne razlikuje veliko glede na populacijo, ki je odgovarjala, število pa je dokaj visoko. Vrstniki imajo glede na pridobljene podatke večjo vlogo v srednji šoli, kultura pa ima večji pomen v obdobju študija.

Graf 3: Obiskovanje različnih dejavnosti skupaj z vrstniki med dijaki in študenti.

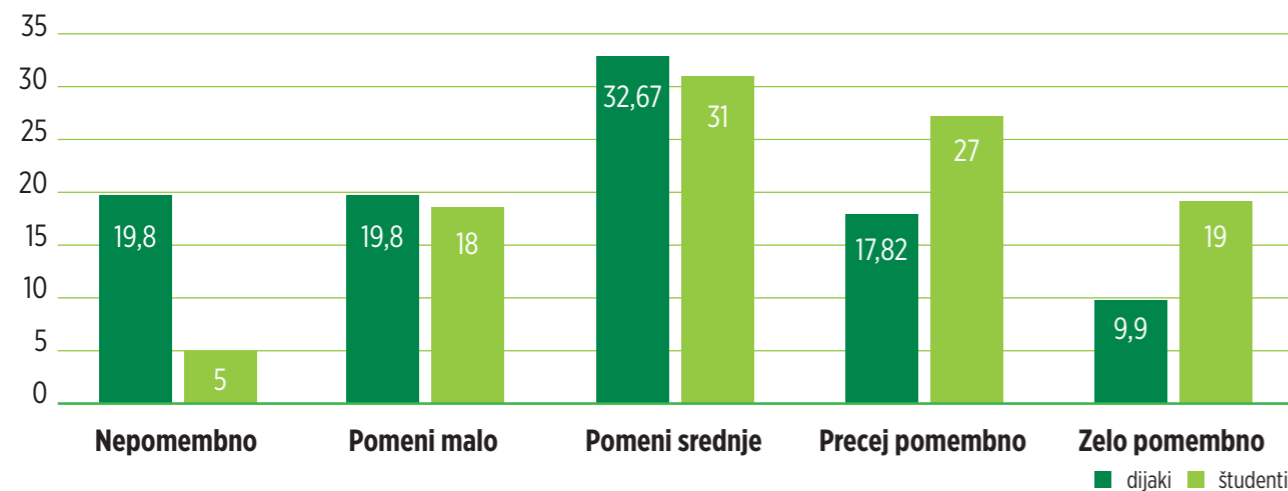
OBISKOVANJE RAZLIČNIH DEJAVNOSTI SKUPAJ Z VRSTNIKI (%)

Iz zgornjega grafa je vidno, da se v prehodu na univerzitetno izobraževanje kulturno udejstvovanje rahlo poveča. Študentje skupaj z vrstniki opazno več obiskujejo kulturne prireditve in prostore s kulturnimi vsebinami kot dijaki, čeprav so kino in koncerti primarna kulturna dejavnost dijaške populacije.

Graf 4: Pomembnost kulturnega udejstvovanja za dijake in študente.

POMEMBNOST KULTURNEGA UDEJSTVOVANJA (%)

Graf številka 4 se nam zdi najbolj zgovoren, saj lahko razberemo, da je študentom kultura bolj pomembna kot dijakom. To lahko povezujemo s tem, da študentje niso pod prisilo glede obiskovanja kulturnih prireditev, prav tako pa so veliko bolj samostojni glede prevoza in denarnih sposobnosti/odločitev. Mnenja smo tudi, da je raven izobrazbe in zrelost osebe pomembna za percepcijo kulture pri mladih. Ko zaključimo srednjo šolo, smo zagotovo bolj zreli in drugače oblikujemo svoj pogled na stvari.

4. SKLEPI IN PRIPOROČILA

Skozi lastno raziskavo in obdelavo rezultatov smo ugotovili, da je nekaterim mladim pravzaprav kulturno udejstvovanje bolj obveza kot užitek, kar se v študentskem obdobju spremeni. Menimo pa, da je MOL na dobri poti pri uresničevanju svojih ambicij približati mladim kulturno potrošnjo. Kljub temu ima na tej poti nemalo omejitev. Posledično smo se odločili, da v priporočilih zapišemo svoj pogled, kje vidimo prostor za izboljšave. Kaj bi se še dalo storiti, da bi pri mladih spodbudili aktivno zanimanje za kulturo.

V procesu raziskovanja na področju prednosti in omejitve abonmajske potrošnje pri mladih smo opazili, da jim udejstvovanje v kulturi ne predstavlja redne aktivnosti. Obiskovanje gledališča, opere, galerij je postavljeno na stranski tir. Zanimanje za to vrsto kulturnega udejstvovanja bi bilo potrebno izboljšati, saj ta predstavlja ključno točko pri oblikovanju splošne izobrazbe in razgledanosti.

S strani MOL, kulturnih institucij in navsezadnje države bi pričakovali, da bi mladim ponudili več izbire in fleksibilnosti v smislu boljših pogojev koriščenja abonmaja na konkretnem primeru KUL abonmaja. Mladi, zlasti študentje, v veliki meri kolebajo med študijskimi obveznostmi in celo vrsto izven študijskih dejavnosti, med katerimi je prisotno tudi študentsko oziroma katerokoli drugo plačano delo. To seveda postavlja na vrh lestvice pomembnosti, pri čemer se zgodi, da jim dejansko zmanjka časa za kulturno udejstvovanje. Mladi se tako počutijo obvezane, da abonma v določenem času izkoristijo, sploh če jim ta ne predstavlja dovolj fleksibilnosti, da bi predstave lahko prilagajali svojim urnikom. Institucije mladih ne bi smele siliti k ogledu predstav. Spodbujanja k ogledu operne predstave, gledališke igre, razstave bi se morali lotiti na drugačen način. Ker so današnje generacije vedno bolj tehnološko usmerjene in je mlade težko odvrniti od mobilnih naprav, bi bilo temu treba prilagoditi pedagoške načrte in prijeme. Z novimi pedagoškimi načrti bi tako morali spodbujati samokritičnost in večati stopnjo samoodločanja.⁸

Na ravni drugih institucij,⁹ torej tistih, ki nudijo aktivnosti na področju kulture, pa bi bilo treba izboljšati pestrost vsebine. Vsebine bi morale uprizarjati aktualne probleme mladih. Mladim bi bilo treba dati pravico do soodločanja in izbire v sklopu šolskega sistema.¹⁰ Potrebna bi bila tudi boljša promocija kulturnih dogodkov in predstav¹¹ in razne druge dodatne ugodnosti.¹² Mladi bi morali prispevati svoje mnenje, ideje in želje, saj bi s tem skupaj oblikovali potrošnjo kulturnih dejavnosti, širili znanje in zanimanje.

5. VIRI IN LITERATURA

- Bourdieu, P. (2002). Praktični čut. Ljubljana: Studia humanitatis.
 Coleman, J. C. in Hendry, L. (1990). The Nature of Adolescence. Second editon. New York, London, Routledge.
 Mrgole, A. (2003). Kam z mularijo?. Ljubljana: MŠŠ, URSM in Maribor: Aristej.

8. Stopnja samoodločanja bi morala biti skrbno začitana. Mladim bi morala biti na voljo svobodna izbira. A vseeno je tukaj treba biti previden. Mladi so uporniki, hkrati pa lahko pri preveliki svobodi samoodločanja pride do prevelike moči v razmerju s starejšimi, učitelji, profesorji, starši.

9. Sem štejemo gledališče, galerije, opero, kino in druge institucije s kulturno dejavnostjo.

10. Šolski sistem ponuja omejeno in skrbno izbrano ponudbo ter obveznosti, ki jih morajo mladi opraviti kot obveznost. Pri tem se pozablja na to, ali je mladim zanimiva vsebina, ki jo izberejo profesorji, učitelji in šola v njihovem imenu.

11. Na šolah organizirani razni seminarji, ki bi mladim poglobljali znanje o pomembnosti kulturnega udejstvovanja ter aktualnega učnega načrta.

12. Pod drugimi dodatnimi ugodnostmi smo imeli v mislih »sistem točke zvestobe«, kjer bi mladi beležili prisotnost na raznolikih predstavah. Ob določenem številu točk, ki bi jih zbrali, bi dobili kakšen ogled predstave brez plačila ali druge ugodnosti, ki bi bile v dogovoru z institucijami. Pomembno bi bilo uvesti kakšne »dodatne akcije za družine«, s čimer bi bil otrokom omogočen večji dostop do kulture, saj bi bili finančno manj obremenjeni.

NADZOR IN OSIPNIKI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA

Tina Bašan, Kaja Komatar, Izidora Dešnik, Tina Pirnat

1. UVOD

V sklopu predmeta Raziskovalni praktikum smo v povezavi z Mestno občino Ljubljana raziskovale osipništvo, saj so si v letu 2015 zastavili vizijo za mlade pod naslovom Strategija Mestne občine Ljubljana za mlade 2016–2025 in z njo razne cilje, kako jo uresničiti. Eden izmed omenjenih ciljev je bilo tudi ohranjanje mladine v šolanju in dodatno zmanjševanje števila osipnikov. S kvantitativnim raziskovanjem smo se osredotočale na percepcijo osipništva in nadzora dijakov ljubljanskih srednjih šol, natančneje smo se spraševale, kakšen je odnos, dojemanje in doživljanje dijakov do sistemov nadzora in kako dijaki dojemajo in doživljajo pojem osipništvo. Izvedle smo spletno anketo, ki je dosegla približno 1600 ljudi, na koncu pa je bilo veljavnih 151 rešenih vprašalnikov. Na zastavljeni raziskovalni vprašanji smo odgovorile sledeče: sistem nadzora delno vpliva na preprečevanje osipništva in spodbuja aktivno participacijo v šoli. Poleg institucionalnega pa se je nadzor s strani staršev izkazal za še učinkovitejšega, vendar kot nadzor, ki spodbuja motivacijo in dijakom zagotavlja neko trdno oporo med šolanjem.

Pri vprašanju, kako dijaki dojemajo in doživljajo pojem osipništvo, smo se osredotočile predvsem na dejavnike, za katere mladi menijo, da preprečujejo ali povečujejo osipništvo. Tu se je izkazalo, da so osebni dejavniki tisti, ki imajo večji vpliv pri preprečevanju osipništva. V nadaljevanju našega raziskovanja smo na podlagi že obstoječih podatkov naredile analizo vpisa na srednje šole (gimnazije in poklicne srednje šole) v Mestni občini Ljubljana. Podatke o vpisu smo raziskale za 10 let nazaj, torej od leta 2007 do leta 2017. Na eni strani smo preverjale percepcijo in vrednotenje izobrazbe in izobraževalnega sistema, na drugi strani pa ekonomski status tako posameznikov kot njihovih družin. Vseskozi je rdeča nit družbeni status intervjuvanih, torej kaj pomeni transformacija bodisi fiktivnega vpisa, bodisi izpisa in zaposlitve bodisi takojšnje zaposlitve (kako se spreminjajo ambicije). Cilj naše raziskovalne naloge je bil raziskati, kako izobraževalni sistem vpliva na posameznike, njihovo življenje in njihove cilje.

2. OPIS TEME: SREDNJEŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE IN ODNOS MLADIH DO OSIPNIŠTVA

Tema raziskovalne naloge se nanaša na srednješolsko izobraževanje v Sloveniji, ki ga delimo na splošno (gimnazijsko) ter na poklicno in srednje strokovno in tehniško izobraževanje, natančneje se osredotoča na osipništvo. V naše namene smo uporabljale in dopolnile definicijo, ki jo predlaga Evropska Unija v študiji »Osip in srednješolsko izobraževanje«. V omenjeni študiji so osipniki tisti, ki:

1. ne nadaljujejo izobraževanja po osnovni šoli in se ne vpišejo niti v poklicno usposabljanje: prenehajo obiskovati srednjo šolo med ali na koncu prvega leta, ko so se vpisali;
2. ne zaključijo srednje šole oz. poklicnega usposabljanja (Bucchi 2000, 2).

Predčasno prenehanje šolanja ima lahko resne posledice za posameznika. Stopnja brezposelnosti med osipniki je višja, opravljajo slabše plačana dela, potrebujejo socialno in drugo pomoč, pogosteje so izpostavljeni revščini in družbeni izključenosti. Gre za kompleksen problem, pogosto povezan s številnimi vzroki, ki so med seboj tesno prepleteni. To so lahko osebne ali družinske težave (npr. izguba ljubljene osebe, težave z mentalnim zdravjem ipd.), učne težave ali negativne izkušnje v šoli ali negotove socialno-ekonomske razmere. Pomembni dejavniki osipništva so še organizacija izobraževalnega sistema, šolsko okolje in odnos med učiteljem in učencem (schooleducationgateway.eu).

Skozi pripovedi trije intervjuvanci naštejejo različne razloge, zakaj so opustili šolanje. Pri iskanju subjektov smo uporabile metodo snežne kepe, izbrale pa smo si starostni razpon med 18. in 26. letom starosti. Metoda pridobivanja informacij so bili pol strukturirani intervjuji, v katerih smo spraševale po življenjskih zgodbah, rekonstrukcijah dogodkov in refleksiji.

Družina se je pri naših intervjuvancih izpostavila kot zelo pomemben dejavnik. Vsi intervjuvani živijo z obema staršema oziroma skrbnikoma. Pričakovanja staršev oziroma skrbnikov so bila pri vseh treh bolj ali manj enaka: »Amm u bistvu sta si obadva želela, da bom najdla neki. Mislm, da bom najdla eno tako izobrazbo oziroma da se bom odločila za tako izobrazbo, da bom lahko delala neki, kar bom z veseljem delala in da se bom, mislm da bom res čutila, da sm pač za to, kar sm izbrala, 'poklicana'. Neki v tem stilu. Pač nista mela nekih visokih pričakovanj ampak čist tko, rekla sta, da pač se bom bolj odločala, kokr sta se onedva mogoče« (Ciljka), »Da bom dejansko naredil faks in se zaposlil po faksu. Spodbujala sta me, da dokončam faks« (Jože), »U bistvu (razmišlja) se mi zdi sam, da nista hotla da neham. Enostavno sta me vs čs vzpodbujala samo h temu, ne nehat« (Anika).

Podobno je bilo z ekonomskim statusom, ki se je izkazal kot eden izmed ključnih dejavnikov pri vseh treh intervjuvancih. Posluževali so se študentskega dela v času aktivnega izobraževanja. Prav tako pa so tudi vsi trije dobivali državno pomoč, dva štipendijo in ena socialno pomoč. Jože denimo pravi: »Dobival sem štipendijo in delal sem študentska dela. Delal sem v podjetju Alemat, to je selitveni servis, delal sem v eni avtopralnici na Masarykovi ulici pri Metelkovi, delali smo za eno firmo, ki postavlja odre in koncerte, Tema x, ne vem, če še obstaja. Večinoma to. To je bilo priložnostno delo, pa isto dežuranje v študentskem domu.« Anika pa se za razliko od drugih intervjuvanih v času aktivnega šolanja ni posluževala študentskega dela, saj ji tega starši niso dovolili: »Ampak starši mi niso dovolil med letom nič delat, zato ker je bla šola na prvem mestu, moja izobrazba je na prvem mestu, čs za delat bo že pršou, boš sama prehitr vidla. Tko je blo nekak rečen, ne. In je u bistvu tut na nek način res blo, ne.« Izpostavi tudi, da je želela z zaposlitvijo in s svojim denarjem postati samostojna in neodvisna: »Js enostavno nism hotla bit več odvisna, enostavno sm hotla vidt pa dejansko met svoj dnar pa da če bom hotla, da bi recimo tko kokr dons, pokličm svojo mami: Ej, mami, a greva na kavo? Js častim. Na ta način.«

Pojav, ki ima vpliv na osipništvo, je tudi vrednotenje šol v Sloveniji in predstavlja velik problem. Med 'dobre šole' prištevamo gimnazije, med 'slabe šole' pa srednje poklicne in tehniške šole. To je privedlo do tega, da se je vpis na slednje precej zmanjšal, kar posledično pomeni upad delovne sile na področjih, za katera se je možno izobraziti v omenjenih šolah. Delovna sila tako prihaja iz tujine, v Sloveniji pa ostane veliko diplomantov iz višjih, visokih in univerzitetnih izobrazb, ki ne dobijo službe. Prav tako izbira gimnazije omogoča preložitve odločitve o poklicu in prinaša dodatna štiri letna za premislek (Fekonja in Vidovič 2000, 39).

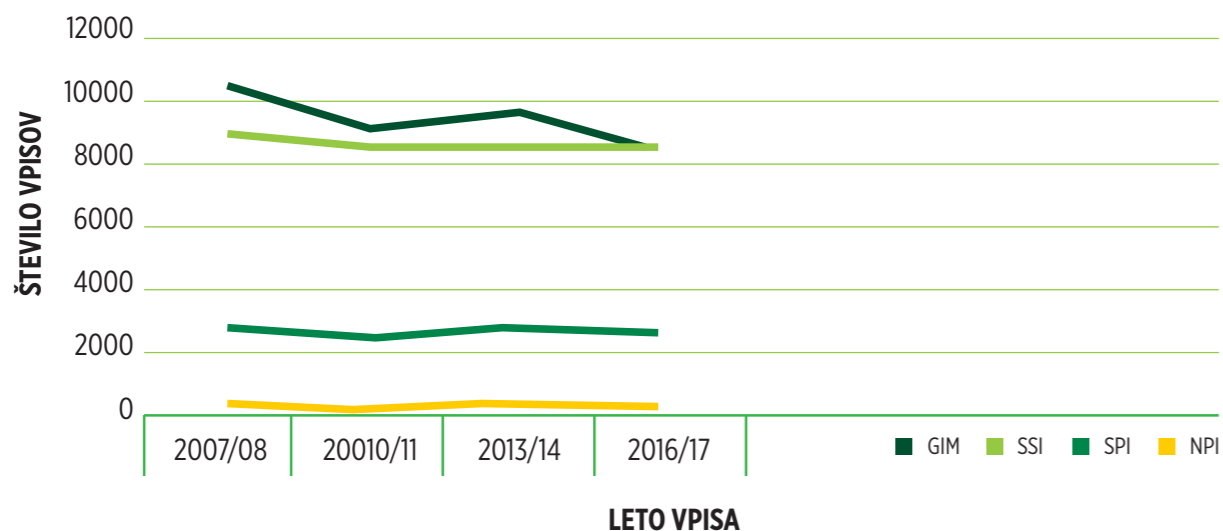
Proces izobraževanja pa mladim prinaša tudi druge izredno pomembne razvojne spodbude in tisti mladi, ki predčasno zapustijo proces šolanja, ali pa so v njem neuspešni, so za te prikrajšani. Od spodbudnega občutka pripadnosti do postopno vse večje sposobnosti za prevzemanje odgovornosti in za dejavno obvladovanje vedno težjih preizkušenj, ki jih prinaša življenje, ter tako neskončno pomembne vere vase, ki raste vzporedno z vsem tem. Zato je mladostnike treba spodbujati (Tomori, 2002). V obdobju srednješolskega izobraževanja (mladosti) se posameznik spoznavno in intelektualno razvije. Na emocionalnem in socialnem področju razvoja pa se najbolj dinamično oblikuje in diferencira. Oblikuje se njegova celovita osebnost. V posamezniku se oblikujejo močne in šibke točke, ki bodo še vse življenje odločale o njegovi osebni sreči, odnosih z drugimi ter vplivale na kakovost njegovega življenja in njegov prispevek svetu, katerega del je (Tomori 2002, 16). Nizka samopodoba je značilna za manj uspešne učence. Ti so navadno čustveno občutljivejši kot njihovi sošolci. Samopodoba posameznika soodloča, ali je nekdo dober učenec ali ne (Dryden in Vos, 2001).

3. RAZISKAVE: DIJAKI O OSIPNIŠTVU IN OSIPNIKI O LASTNEM STATUSU

Pri raziskovanju tematike je pomemben element tudi ponudba okolice za izbiro izobraževanja. Je torej vpis na gimnazije sploh popularen, ali ta trend vpisa na gimnazije zamira oziroma ali je še vedno aktualen. Zanimalo nas je, ali je vpis v gimnazije skozi leta v sorazmerju z velikostjo generacij višji ali manjši. Podobno nas je zanimalo za poklicno in srednje strokovno izobraževanje. Iz statističnih podatkov smo izvzele maturitetne in poklicne tečaje, saj so ti namenjeni kandidatom, ki so uspešno končali srednje poklicno, srednje strokovno izobraževanje oziroma tretji letnik gimnazije, če so se prenehali izobraževati ali če so prekinili izobraževanje za najmanj eno leto, ter programe poklicno tehniškega izobraževanja, saj gre za obliko nadgradnje programov srednjega poklicnega izobraževanja.

Razpisana mesta za srednješolsko izobraževanje v šolskih letih smo primerjale s celotnim letnim vpisom v srednješolsko izobraževanje in ugotovile, da se vpis v gimnazije z leti zmanjšuje. V šolskem letu 2007/08 se je na gimnazije v MOL namreč vpisalo 46,3 % osnovnošolcev, v letu 2016/17 pa 42,7% osnovnošolcev. Posledično se je vpis na ostala poklicna in srednja strokovna izobraževanja povečal. Delež, do katerega žal nimamo dostopa, pa je delež tistih, ki so vpisani fiktivno zaradi statusa.

TREND VPISA NA RAZPISANA MESTA ZA SREDNJEŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE SKOZI LETA

Po pregledu statističnih podatkov smo opravile še tri poglobljene intervjuje, in sicer z naslednjimi osebami:

1. Intervjuvanec 1 je oseba, ki se po končani gimnaziji vpiše nadalje v druga srednješolska izobraževanja, višje ali visokošolska izobraževanja, vendar se jih ne udeležuje, torej je vpisana le fiktivno, kar ji omogoča delo preko študentskega servisa, v nadaljevanju bomo to osebo označile s poimenovanjem pragmatični flegmatik.¹³

2. Intervjuvanec 2 je gimnazijski/-a maturant/-ka, ki je bil/-a vpisan/-a na fakulteto, vendar se po določenem času študija odloči, izobraževanje zapusti, ter se zaposli, v nadaljevanju bomo to osebo označile s poimenovanjem iskalec priložnosti.¹⁴

3. Intervjuvanec 3 je oseba, ki je gimnazijo dokončala, vendar se ni odločila za nadaljnje višje ali visokošolsko izobraževanje ter se takoj zaposlila, v nadaljevanju bomo to osebo označile s poimenovanjem odgovoren realist.¹⁵

Izbrale smo si starostni razpon (od 18 do 26 let) in pri vsaki omenjeni skupini intervjuvale po eno osebo (2 ženskega in 1 moškega spola).

Na raziskovalno vprašanje »Kaj so glavni razlogi za osipništvo v MOL?« so se izpostavili naslednji dejavniki: družinska situacija, ekonomski status, izobraževalni proces, ambicije, osebnost, zaposlitev, vprašanje prihodnosti, podpora in motivacija, odnosi in osebno izkustvo. Kot omenjeno, smo preverjale percepcijo in vrednotenje izobrazbe in izobraževalnega sistema ter ekonomski status tako posameznikov kot njihovih družin. Vseskozi je rdeča nit družbeni status intervjuvanih, torej kaj pomeni transformacija bodisi fiktivnega vpisa, bodisi izpisa in zaposlitve, bodisi takojšnje zaposlitve (kako se spreminjajo ambicije). Ključna ugotovitev je v stigmatizaciji posameznih skupin. Velika pričakovanja staršev, posameznikove želje, hkrati pa šolske zahteve pomenijo stalen pritisk, zato vsak neuspeh ruši zaupanje vase. Če je dijak zadovoljen s svojo izbiro programa oz. šole, lahko prej pričakujemo, da bo motiviran za obiskovanje pouka in posledično za učenje. To lahko razberemo tudi iz odgovorov od vseh treh intervjuvancev, ki poudarjajo, da je izbira šole bodisi zaradi ravni zahtevnosti, bodisi zaradi sošolcev ali profesorjev vplivala na njihovo odločitev za osip (fiktivni vpis ali opustitev visokošolskega izobraževanja). Na takojšnjo zaposlitev ene od intervjuvanih je poleg nezadovoljstva z izbiro programa vplivala tudi družinska finančna situacija – izpostavila se je njena želja po popolni samostojnosti in ne bremenitev staršev. Kot pomembno ugotovitev lahko izpostavimo tudi dejstvo, da vsi trije intervjuvanci izpostavljajo nezadovoljstvo z izobraževalnim sistemom. Razlogi so različni.

Intervjuvanec 2, recimo mu Jože, pripoveduje, kdaj in zakaj se je odločil, da bo se bo prenehal aktivno izobraževati: »Am, po prvem letu študija, dejansko še prvo leto, takrat ko sem bil še na varnostnih vedah. Potem sem se prisiljeno prepisal, pa ajde gremo še eno leto (nasmeh). Saj v bistvu nisem bil prisiljen. Tudi sam sem hotel. Da bi prenehal s šolo, sem se odločil, ker sem si že od nekaj želel v vojsko. Potem si pa mislim ko j*** vse skupaj. Zdaj pa jaz grem. Kar bo, bo. Ni se mi več dalo študirat, želja po službi, pa ka malo nekaj zase narediš. To je bila izključno moja odločitev.« Cilka pa se tega spominja: »Am, ko faks ni izpolnil mojih želja glede izobrazbe. Čist tko, ker nism bla zadovoljna z načinom, am, učenja zgodovine pr ns, zato ker smo se, preveč je blo slovenske zgodovine ane, nismo šli nč v svet, mislm preveč v svet no, da bi mi lahko blo zanimivo.« Prenehanje aktivnega šolanja je bila pri vseh intervjuvancih prostovoljna odločitev, razlikujejo se zgolj v dejavnikih, ki so na to odločitev vplivali. Trije ključni dejavniki so bili: želja po službi je postala večja od želje študija, študij ni izpolnjeval želja in finančni problemi doma. O njih je spregovorila Anika (intervjuvanka št. 3): »Tkt že mal več zvedla o naših domačih finančah, ki niso ble lih najbolj bleščeče, pa tut tko, vidl se je, da to ne bo kr zginl, ampak da smo še dvajset let, da bo še trajal, da se bo kej premaknil, in enostavno se mi ni zdel fer do staršev, da bi si onadva še naprej mogla odžirat, zato da bi js hodila pa se luštn mela, pa da še zmer ne bi vedla, zakaj se gre, in da enostavno bi bla še zmer miselno na istem, kokr sm pa bla, sam da bi staršem odžirala dnar.«

13. Razlaga: Oseba, ki izkorišča študentski oziroma dijaški status in njegove ugodnosti, a se ne izobražuje aktivno in redno.

14. Razlaga: Oseba, ki je nadaljevala z nadaljnjim visokošolskim izobraževanjem, a v primeru ponujene redne zaposlitve izobraževanje zapusti.

15. Razlaga: Oseba, ki je odgovorna do bodisi družinske situacije, bodisi do finančnih zmožnosti – pretehta in izbere optimalno rešitev – takojšnja zaposlitev na podlagi samorefleksije in trenutne situacije.

Glavni razlogi za fiktivni vpis so neizpolnjene želje glede izobrazbe intervjuvanke. Izpostavilo se je nezadovoljstvo z načinom poučevanja, ki je preveč bodisi ozko usmerjen bodisi nepravilno izvajan. Poleg izobraževalnega sistema kot enega izmed dejavnikov do fiktivnega vpisa prihaja tudi zaradi želje po vsaj delni finančni samostojnosti, ki si jo lahko zagotovijo z opravljanjem študentskega dela. Kljub sprejetju zakona, ki naj bi zmanjšal fiktivni vpis oz. ga prepoveduje. Po sprejetju zakona naj bi bilo konec priljubljene prakse študentov, ki so se po neopravljenem letniku oziroma neuspelem študiju vpisali v program srednješolskega izobraževanja, saj se jim bo odrekla pravica do rednega izobraževanja po drugem programu z enakim vpisnim pogojem in s tem tudi vse ugodnosti (Sobotainfo.com). Kljub fiktivnemu vpisu, ki ponuja popolnoma enake ugodnosti kot rednim študentom, v našem primeru redna zaposlitev ne pretehta nad študentskim delom, saj so fiktivno vpisani po navadi tisti, ki niso samo neodločeni nad izbiro nadaljnega izobraževalnega programa, ampak tudi nad redno zaposlitvijo in samostojnostjo v prihodnosti. Prišle smo do ugotovitve, da tako na fiktivni vpis kot na samo osipništvo v srednjih šolah, gimnazijah in fakultetah vpliva tudi neinformiranost mladih ter pomoč pedagogov in socialnih delavcev pri izbiri. Ključno pa se nam zdi, da vsi trije intervjuvanci izpostavljajo premalo praktičnega in veliko preveč teoretičnega dela izobraževanja.

Izpostavljajo tudi problematiko nezadostne pomoči šole pri reševanju težav dijakov, ki jo potrebujejo pri izbiri nadaljnega šolanja. Dva od treh intervjuvanih sta odločnega mnenja, da šola nudi neučinkovito podporo dijakom in ne vpliva na njihovo motivacijo. Jože je izpostavil: »Ne preveč učinkovito. Sicer ti pomagajo, ampak je problem, ko greš študirat, po enem, dveh letih komaj vidiš, če si na pravem faksu. Meni so pri izbiri bolj pomagali kolegi kot pa šola. Šola bi mogla biti bolj dostopna.« Podobnega mnenja je tudi Anika: »Med celim šolanjem sm vidla, da enostavno so se usi profesorji zanimali samo za tiste najbolj nadarjene gimnazijce. Vse, kar je blo recimo kšne specializirane smeri oziroma, ne vem, al pa recimo ekonomske šole, karkol da je blo nižji, enostavno, če si gledu interes profeosrjev, je enostavno bolj padu. In tut profesorjem je blo, čist po pravic rečen, jim je blo vseeno, al kdo zdela, al kdo ne izdela, kaj bodo od njih odnesl, aa a se bojo kej naučil, a jim bodo mogoče, ne vem, tisto eno predavanje, a bo nekemu tisto iskrco mogoče v možganih zagnal, pa bo začel u eni pravi smeri razmišljat, pa bo potem čez dvejest let, evo, vi ste mi pa dal tkt povod, da sm, js ne vem Enostavno jim je blo vseeno.«

Vse skupaj pa povezujemo z dejstvom, da prihaja do negativnega vrednotenja srednjih poklicnih in strokovnih šol, ki je tudi ključna ugotovitev tretjega raziskovalnega vprašanja »Kateri so glavni razlogi za izbiro gimnazijskega programa oz. izobraževanja?«. Vsi trije intervjuvanci so se odločili za gimnazijo zato, ker niso bili dovolj seznanjeni oziroma odločeni glede izobraževalne poti naprej. Ob ponovni izbiri srednješolskega izobraževanja bi izbrali poklicno oziroma strokovno srednješolsko izobraževanje, saj so mnenja, da je starost ključen dejavnik – po njihovem mnenju so bili izbiri prepuščeni premladi. Na njihovo izbiro je vplivalo tudi to, da so o srednjih in poklicnih šolah izvedeli le negativne informacije, ki pa so se v prihodnosti izkazale za ne popolnoma točne. Na vprašanje, zakaj so se odločili za vpis na gimnazijo in ne na srednjo šolo, sta dva od treh odgovorila, da zato, ker sta bila precej neodločena, kaj bi v življenju rada počela, ena pa se je oprla na slab sloves poklicnih šol. Cilka pravi (intervjuvanka št. 1): »Čist preprosto zato, ker nisem vedla, kaj bi v življenju delala, in sm si to odločitev podaljšala še za štiri leta.« Pri Jožetu in Aniki pa so vlogo igrali tudi starši, ki so ju pri vpisu na gimnazijo spodbujali, Jože pravi: »Zato ker nisem vedel, kaj bi šel potem naprej, pa sem šel na splošno gimnazijo. To sem se odločil sam, s tem da sta tudi starša navijala za gimnazijo.« Anika pa je imela za vpis na gimnazijo drugačne razloge: »Strah me je blo, da bi se mogla kamorkol vozt, blo je dokaj blizu, vedla sm, da bojo usaj neko določeno število iz prejšnje šole, da bojo šli tja, tko da bom usaj nekoga poznala. Am potem recimo, glede na to, da so tkt o poklicnih šolah zlo tko negativno govoril, se mi je zdel, k so me doma prepričeval oziroma vzpodbujal, pa sej si dost brihtna, da si pridna, pejt na gimnazijo, pa boš pol vidla.«

Pri raziskovalnem vprašanju »Na kakšen način je status osipnika zaznamoval njegovo/njeno življenje?« smo spoznale, da fiktivni vpis po eni strani predstavlja rešitev za tiste neodločene glede nadaljnega izobraževanja, ki pa imajo ambicije o višji izobrazbi in boljših zaposlitvenih možnosti, po drugi strani pa fiktivni vpis vidimo kot sredstvo neodgovornih mladih odraslih, ki status študenta oziroma dijaka izrabljajo za podaljševanje študentskih oziroma dijaških ugodnosti in niso del Zavoda za zaposlovanje (uradno brezposelni), zavarovani s strani staršev oziroma skrbnikov, kljub temu pa ne ostajajo brez možnosti zaposlitve (možnosti študentskega dela). Fiktivni vpis neposredno zmanjšuje medosebne odnose, saj je posameznik odtujen od sošolcev, sovrstnikov in enako mislečih, saj se ne izobražuje redno. Medosebni odnosi so zelo pomembni za razvoj človekove osebnosti v socialnem, čustvenem in intelektualnem smislu. Na osnovi odnosov z drugimi si ustvarimo svojo identiteto. Učinkoviti in zadovoljujoči medosebni odnosi so prvi pogoj za našo osebno srečo (Lamovec 1993, 9).

Ker sta dva od treh intervjuvanih zaposlena, je za našo raziskavo ključen tudi koncept dela. Tudi pri zaposlitvi opažamo, da se ambicije stopnjujejo. Na primer Anika, ki je trenutno zaposlena v piceriji, meni, da je s prvo zaposlitvijo zadovoljna, vendar je mnenja: »Gostinstvo je tako področje, kjer ni rezervnih igralcev, enostavno problemi so z dopusti, z bolniškami, am veliko je nerveze.« Podobnega mnenja je tudi Jože: »Enkrat bom 100 procentno podčastnik. Za naprej pa še ne vem. Bomo videli. To mi je zaenkrat želja in cilj.«

4. SKLEP IN PRIPOROČILA

V raziskovalnem delu smo se srečale z nekaterimi omejitvami: prvič, nismo mogle intervjuvati želene ciljne skupine, saj nismo pridobile dovolj ljudi, predvsem tistih, ki so se po gimnaziji takoj redno zaposlili, oziroma tistih, ki so se redno zaposlili pred dokončanjem visokošolskega izobraževanja.

Kljub majhnemu vzorcu smo nekako dosegle stopnjo saturacije, saj so se odgovori na skupne sklope vprašanj začeli ponavljati. Ugotovile smo, da ima večina intervjuvancev določene neke cilje glede prihodnosti, bodisi dokončanje izobraževalnega procesa, bodisi izboljšanje zaposlitvenih možnosti, bodisi napredovanja oziroma zamenjave zaposlitve. Ključna je destigmatizacija, saj kljub trenutni redni zaposlitvi ali trenutni neodločenosti glede vrnitve v izobraževalni sistem oziroma proces za vse intervjuvane velja, da stopnja ambicij ne upada, temveč je konstantna, oziroma se viša. Pomembno vlogo imata družina in razmere v državi, saj lahko oba dejavnika pripomoreta k višji motivaciji za dokončanje izobraževanja ali pa izbiri zelenega poklica. Ključni so tudi odnosi v družini, komunikacija znotraj nje in njen položaj v družbi (družbeni in ekonomski status).

Naši predlogi za rešitev prej omenjenih težav in izpostavljenih pomanjkljivosti so naslednji:

1. ustanovitev mentorskih skupin oziroma razširitev zavodov (kot je zavod BOB) za pomoč pri izobraževanju in nadaljnjih odločitvah, povezanih z izobraževanjem in zaposlitvijo;
2. prestrukturiranje in prilagoditev učnih smernic in načrtov;
3. preverjanje in prilagoditev pedagoških praks potrebam in zmožnostim dijakov oziroma študentov;
4. zakonska ureditev študentskega statusa, ki bi predstavljala rešitev oz. odpravo fiktivnega vpisa;
5. predstavitev poklicev in delodajalcev v okviru izobraževalnega sistema: vpeljava informativnih dni na samem sedežu šole – možnost začasnega opravljanja dela pri potencialnem delodajalcu – praksa, študentsko delo itd.;
6. povečanje mest za pridobitev kadrovskih štipendij;
7. vključevanje staršev in širšega lokalnega okolja ter krepitev povezanosti delodajalcev in šol v lokalnem okolju in vzajemno sodelovanje staršev in šole od samega začetka izobraževalnega procesa.

Današnji položaj tako poklicnega, strokovnega kot tudi gimnazijskega izobraževanja se v marsičem razlikuje od preteklega in polpreteklega obdobja. Določen je s formalnimi akti in zakonskimi določili, ki mu po eni strani zagotavljajo mesto v sistemu izobraževanja, po drugi strani pa nemalokrat zavirajo in omejujejo njegov razvoj. Proces uvajanja večjih sprememb v izobraževalni sistem je dolgotrajen in veliko časa je potrebnega, da se zamisli uresniči. Preprečevanje šolskega neuspeha in neodločenosti oziroma nezadovoljstva s šolskim sistemom, programom je družbena nujnost. Pri tem bi se morale šola in družine pravočasno zavzemati zato, da mladostnik prebrodi svoje stiske ob vstopu v srednješolsko izobraževanje in si izboljša svojo samopodobo.

5. VIRI IN LITERATURA

- Bucchi, M. 2000. Dropping out and secondary education. Evropska komisija.
- Corsaro, W. A. 1997. The Sociology of Childhood. London: Pine forge Press.
- Dryden, G. in Vos, J. 2001. Revolucija učenja. Ljubljana: Educey.
- Fekonja, Julija in Nataša Vidovič. 2000. Model sodelovanja osnovne in srednje šole v poklicni orientaciji osnovnošolcev. Šolsko svetovalno delo 5(1): 37–39.
- Lamovec, Tanja. 1993. Spretnosti v medsebojnih odnosih. Ljubljana: Center za psihodiagnostična stanja.
- School Education Gateway. 2015. Dostopno prek: https://www.schooleducationgateway.eu/sl/pub/practices/early_school_leaving.htm (23. november 2017).
- Sobota.info. Dostopno prek: <https://sobotainfo.com/novica/lokalno/drzava-napovedala-konec-fiktivnim-vpisom/129805> (30. oktober 2017).
- Tomori, M. 2002. Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki: Šolska neuspešnost kot dejavnik tveganja za celostni osebni razvoj. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.

STANOVANJSKA PROBLEMATIKA MLADIH V MOL

Ingrid Kozole, Irma Musič, Katja Kotnik, Luka Rautar in Mojca Grizold

1. UVOD

Osamosvojitve in odhod od doma je pomemben življenjski prehod za mlade kot tudi pomemben demografski pojav, ki za seboj pušča generacijske posledice. Prehod od vzdrževanega člana v samostojnega je globoko povezan z izobraževalno kariero, dostopnostjo in ponujenimi možnostmi na trgu dela pa tudi z vprašanjem oblikovanja lastne družine. Mladi v Sloveniji po podatkih Eurofounda sodijo med tiste, ki najdlje ostajajo pri starših. S tem se Slovenija uvršča v sam vrh EU po deležu mladih, starih med 18 in 29 let, ki živijo pri starših. Na njihove bivanjske razmere vpliva tudi ekonomski položaj njihovih staršev, kar seveda lahko predstavlja oviro pri osamosvojanju (Mladinski svet Slovenije, 2015).

2. OPIS TEME: STANOVANJSKI POLOŽAJ IN MLADI

Položaj mladih med samim študijem in po njem je zelo negotov, zato je tudi možnost ureditve stanovanjskega problema študentov zelo težavna. Glede na izzive, s katerimi se soočajo pri reševanju stanovanjskega problema, so mladi tista socialna skupina, pri kateri je treba upoštevati posebne socialne in ekonomske potrebe, in zato je treba prilagoditi tudi javno politiko in pravne ureditve njihovim možnostim. Država Slovenija se je lotila priprave osnutka novega slovenskega nacionalnega programa, čigar glavni cilj je lažja dostopnost ustreznih stanovanj in omogočanje večje stanovanjske (bivanjske) mobilnosti. V okviru sheme za mlade je tako predvideno oblikovanje in ureditev programa stanovanjskih skupnosti za mlade, željne samostojnega življenja, ki pa so hkrati še vedno pripravljene bivati v vrstniki. Predvidena stanovanja bi bila tako prilagojena sobivanju mladih, zaradi cenejše gradnje tovrstnih stanovanj pa bi bile tudi najemnine posledično manjše (Đogić, 2015).

Pri raziskovanju smo se opirali na že obstoječe raziskave s področja stanovanjske problematike, in sicer Mladina 2010 in Stanovanjska problematika mladih, ki je bila narejena v okviru Mladinskega sveta Slovenije. Kot pravita Ule in Kuhar (2003), naj bi bilo med mladimi čedalje več posameznikov, ki se izogibajo stabilnim partnerskim zvezam. V primerjavi s starejšimi generacijami mladi kasneje vstopijo v samostojno življenje. Mladi dlje časa ostajajo v t. i. »podaljšanem sožitju s starši«, k čemur pripomore podaljšano izobraževanje in s tem povezan preložen začetek reprodukcijske dobe, hkrati pa na to vplivajo tudi slabe možnosti mladih za nakup stanovanja. Ule in Kuhar (2003) izpostavljata tudi cenovno ugodnost bivanja mladih s starši. Starši naj bi namreč redko, če sploh, od svojih otrok zahtevali, da za prostor plačujejo najemnino, finančno prispevajo pri nakupu hrane ali k stroškom bivanja, kot je elektrika. Tisti mladi, ki so že zaposleni, potrošijo več denarja; večino za lastne potrebe, kot so obleke, ali pa varčujejo z namenom lažjega začetka samostojnega življenja. Potrebno je izpostaviti, da so se s časom med generacijami spremenile tudi norme, navade in kultura. Medtem ko je bil nekdaj čim hitrejši prehod v samostojno življenje nuja, je danes prehod mladih v samostojno življenje olajšan zaradi pomoči njihovih staršev, ki jim priporočajo in omogočajo, da se osamosvojijo, ko bodo imeli dovolj lastnih finančnih sredstev (Ule in Kuhar, 2003, str. 105 - 106).

3. RAZISKAVA: SEKUNDARNE ŠTUDIJE IN INTERVJUJI Z MLADIMI

V raziskavi Stanovanjska problematika mladih 2015 – Mladinski svet Slovenije tematizirajo področja v povezavi z nakupom stanovanja. Mladi imajo dejansko dve možnosti za bivanjsko osamosvojitve: nakup ali (tržni) najem. Možnosti za neprofitni najem pa so večinoma omejene z bistveno prenizkim številom razpoložljivih stanovanj. Mladi si nakup stanovanja izjemno težko privoščijo, ker so večinoma kreditno nesposobni, kar se nanaša predvsem na finančno oz. materialno zaledje, ki je pogoj za najem kredita. Lastniška struktura stanovanj v Sloveniji je ključna ovira za normalno delovanje stanovanjskega trga pri nas. Uradni podatki iz leta 2011 kažejo, da je 78 % vseh naseljenih stanovanj lastniških in le dobrih 9 % stanovanj v najemu. Delež stanovanj, ki so dejansko v najemu, je morebiti večji, saj se jih veliko oddaja na črnem trgu, kljub temu pa podatki kažejo na 'nezdrave' razmere na stanovanjskem trgu. Število prosilcev za neprofitna stanovanja bistveno presega razpoložljive kapacitete; ob tem pa lahko upoštevamo tudi to, da se mnogi niti ne odločijo za oddajo vloge za neprofitno stanovanje, ker sami presodijo, da ne bodo zbrali dovolj razpisnih točk; veliko pa je tudi takih, ki so se (ali bi se) v posamezne občine priselili od drugod, toda zaradi stalnega prebivališča izven občine ne izpolnjujejo osnovnih pogojev. Ljubljanski stanovanjski sklad je npr. z razpisom iz leta 2014 ugodno rešil manj kot 10 % vlog (točneje 284 vlog od več kot 3.000), s tem da so vselitve predvidene do leta 2017 (Mladinski svet Slovenije, 2015).

Da bi lahko o stanovanjski problematiki v Ljubljani pridobili celovitejšo sliko, smo preverili, kakšne so razmere, vezane na stanovanjsko problematiko na nacionalni ravni. Pri tem smo uporabili objavljen javni razpis Stanovanjskega sklada RS za oddajo stanovanj – najem za mlade in razpis za javni stanovanjski sklad MOL – javni razpis za dodelitev namenskih stanovanj v najem mladim.

Stanovanjski sklad RS: Sklad razpisuje oddajo cenovno ugodnih, za bivanje primernih in vseljivih stanovanj s pripadajočimi shrambami in parkirnimi mesti. Kot pilotni projekt za mlade Sklad razpisuje možnost ugodnega bivanja za mlade na različnih lokacijah po Sloveniji v stanovanjih Sklada in drugih sodelujočih najemodajalcev. Ciljna skupina tega razpisa so mladostniki in mlade odrasle osebe obeh spolov, stare od dopolnjenega 18. do vključno 29. leta starosti (ki se izteče zadnji dan pred dopolnjenim 30. letom starosti), ki prvič rešujejo stanovanjsko vprašanje oziroma tega vprašanja nimajo zadovoljivo rešenega in so popolno poslovno sposobne fizične osebe ter so pripravljeni bivati v skupinah.

Stanovanjski sklad MOL: Mladim v MOL je namenjen javno objavljeni razpis Javni stanovanjski sklad MOL, ki dodeljuje namenska stanovanja v najem mladim na različnih lokacijah območja Mestne občine Ljubljana in Občine Vrhnika. Razpis dodeljuje 30 namenskih najemnih stanovanj za mlade, ki so namenjena trem različnim skupinam. 10 stanovanj je namenjenih za oddajo v najem proslcem, ki se uvrščajo v skupino mladi posamezniki (M1), 10 stanovanj proslcem, ki se uvrščajo v skupino mladi pari (M2) in 10 stanovanj proslcem, ki se uvrščajo v skupino mlade družine (M3).

3.1. Rezultati intervjujev z mladimi

Za potrebe lastnega preučevanja stanovanjske problematike smo uporabili metodo poglobljenega intervjuja. Za metodo poglobljenega intervjuja smo se odločili, ker je dovolj odprt, da respondentu omogoča osebno izražanje mnenj in videnj, mi pa smo potrebovali in želeli respondentova (široka) mnenja, saj je šlo za specifično tematiko. Metoda poda tudi možnost ugotavljanja poglobljenih informacij in identificiranje specifičnih čustev (Mediana, 2009).

Naš vzorec je zajemal osebe, stare med 22 in 28 let. Opravili smo 9 intervjujev: od teh je bilo 5 intervjuvancev moškega spola in 4 ženskega spola. Vsi imajo kraj stalnega in začasnega bivanja v MOL. Podrobnejši podatki o vzorcu so zbrani v tabeli 1.

Tabela 1: Demografski podatki intervjuvancev

INTERVJUJAVCI	STAROST	SPOL	IZOBRAZBA	KRAJ BIVANJA	ZAPOSLOTVENI STATUS	MESEČNI DOHODEK
Jaka	22	moški	dokončana 4-letna srednja šola	Ljubljana	študent	/
Tinkara	23	ženski	dokončana 4-letna srednja šola	Ljubljana	študent	/
Nina	25	ženski	dokončana 4-letna srednja šola	Ljubljana	zaposlena	Od 501 EUR do 1.000 EUR
Matej	25	moški	dokončana visoka šola, fakulteta	Ljubljana	zaposlen	Od 1.201 EUR do 1.500 EUR
Nika	26	ženski	dokončana visoka šola, fakulteta	Ljubljana	samozaposlen	Od 1.001 EUR do 1.200 EUR
Polona	26	ženski	dokončana 4-letna srednja šola	Ljubljana	zaposlena	Od 501 EUR do 1.000 EUR
Miha	27	moški	dokončana osnovna šola	Ljubljana	zaposlen	Nad 1.500 EUR
Samir	27	moški	dokončana visoka šola, fakulteta	Ljubljana	samozaposlen	Od 1.201 EUR do 1.500 EUR
Gregor	28	moški	dokončana visoka šola, fakulteta	Ljubljana	zaposlen	Od 501 EUR do 1.000 EUR

Vprašalnik smo razdelili v tri sklope. V prvem smo se osredotočili na bivanjsko situacijo doma in zadovoljstvo z bivanjskimi razmerami, v drugem smo se osredotočili na pogoje in subjektivno interpretacijo samostojnega življenja, v zadnjem, tretjem sklopu, pa smo raziskovali strukturne okoliščine in odnos mladih do politike do stanovanjske problematike ter poznavanje javnega razpisa MOL.

Rezultate naše raziskave smo za lažje analiziranje in interpretacijo razdelili v tri sklope. Prvi sklop se nanaša na bivanjsko situacijo doma. Na podlagi intervjujev smo spoznali, da so s trenutno bivanjsko situacijo vsi intervjuvanci srednje zadovoljni, največjo stopnjo zadovoljstva je bilo moč razbrati le s strani enega moškega intervjuvanca, ki pravi: »Zaenkrat mi je vse kul, ni nobenih problemov.«

Od tistih vprašanih, ki živijo doma oziroma pri starših, le eden redno participira v gospodinjstvu, saj večino stroškov bivanja pokrivajo starši, vprašani pa participira pri gospodinjstvih opravilih; eden izmed vprašanih redko participira v gospodinjstvu, svoj delež prispeva le pri stroških ogrevanja, ena izmed vprašanih pa včasih opravi tudi kakšen nakup hrane.

V drugem sklopu nas je zanimalo predvsem to, kaj bi vprašane pripravilo do tega, da se osamosvojijo in odselijo iz skupnega gospodinjstva. Zanimalo nas je predvsem njihovo lastno razumevanje in interpretacija samostojnega življenja.

Šest izmed devetih vprašanih samostojno življenje razumejo predvsem v smislu finančne neodvisnosti, pri čemer eden izmed vprašanih izpostavi, da je zanj finančna neodvisnost kreditna neobveznost: »pa seveda brez kreditov«. Eden izmed vprašanih je skupaj s finančno neodvisnostjo izpostavil tudi samostojnost pri opravljanju gospodinjstvih opravil (pranje, likanje, kuhanje). Eden je samostojnost opisal kot svobodo, stanje kontrole, spet drugi se je pri definiranju samostojnosti navezoval na področje kulturnega, ekonomskega in socialnega kapitala.

Prav vsi vprašani so se strinjali, da če bi imeli finančne zmožnosti, bi se že odselili. Žal jih večina ni finančno samostojna, razlogi za to so različni: eden redno študira in mu je onemogočeno, da bi opravljal študentsko delo in služil denar; ena izmed vprašanih sicer deloma živi na svojem, saj je stanovanje, v katerem biva, podedovala, a živi s sostanovalko, in si s tem lažje pokrije stroške, sama pa pravi: »Čisto na svoje se bom odselila takoj, ko bom finančno sposobna in ko bom to hišo, v kateri sedaj živim, prodala.« Eden izmed vprašanih je kot pogoj za odselitev navedel partnersko zvezo.

V zadnjem, tretjem sklopu smo analizirali strukturne okoliščine in politike do stanovanjske problematike mladih. V tem sklopu nas je zanimalo poznavanje stanovanjskih razpisov in seznanjenost z njimi. Le trije izmed devetih vprašanih so odgovorili, da so s tovrstnimi razpisi seznanjeni. Dva izmed treh seznanjenih z razpisi sta mnenja, da so pogoji previsoki, da je število razpisanih stanovanj premajhno, in obenem ponudita predlog, da bi se lahko mlade o tem še bolj intenzivno obveščalo. Eden izmed vprašanih je razpis tudi pokritiziral, saj meni, da gre zgolj za enega izmed evropskih projektov, ki ga izvajamo v Sloveniji, in še to samo zato, da država pridobi dodatna sredstva, ni pa dejansko pripravljena pomagati mladim. Eden izmed vprašanih izpostavi, da so razpisni pogoji nemogoči in celo dvomi v funkcionalnost stanovanj in trdnost gradnje. Kot omejitev je izpostavil tudi nezmožnost odkupa stanovanj. Trije izmed vprašanih menijo, da se na področju stanovanjske problematike ne naredi dovolj in da je ozaveščenost o problematiki na državni ravni prenizka. Mnenje, ki skozi vse intervjuje prevladuje, je, da bi bilo treba mlade informirati o stanovanjskih razpisih na način, da bi bili ciljni skupini dostopnejši.

Dotaknili so se tudi same funkcionalnosti stanovanj. Eden izmed vprašanih meni, da bi morali graditi manjša stanovanja, kot so garsonjere. Predlagal je izgraditev državnih oziroma mestnih naselij z ugodnejšimi stanovanji, namenjenimi prav mladi populaciji. Eden izmed vprašanih je podal predlog, da bi Ljubljana odkupovala prazna stanovanja in jih subvencionirano oddajala naprej.

Ena izmed vprašanih je izpostavila tudi problem, da je večina stanovanj na trgu nadstandardnih, velikih, kar ne pride v poštev za mlade in za mlade družine: »Skoz videvam oglase za nadstandardna stanovanja, pa ogromne kvadrature pa ne vem kaj še vse.« Prav tako meni, da bi morala država priskrbeti nekakšne svetovalce za mlade, na katere bi se lahko obrnili z vprašanji, povezanimi s stanovanjsko problematiko.

Podali so tudi predlog državnega sofinanciranja nakupa stanovanj, morda ustanovitve nekakšnega sklada za mlade. Eden izmed vprašanih pa celo meni, da bi za mlade morali biti boljši tudi kreditni pogoji, več služb z boljšimi plačami in posledično boljšo kreditno sposobnostjo.

4. SKLEP IN PRIPOROČILA

S pomočjo poglobljenih intervjujev in sekundarnih podatkov iz raziskav Mladina 2010 ter MSS Stanovanjska problematika mladih smo prišli do naslednjih zaključkov:

Prvi problem, ki ga opažamo pri stanovanjskem razpisu MOL, je ta, da je razpisanih le 30 stanovanj, od tega le 10 stanovanj, ki so namenjena mladim posameznikom (dodatnih 10 je namenjeno mladim parom in še dodatnih 10 mladim družinam). Menimo, da je to premajhno število razpisanih stanovanj. Glede na rezultate razpisa je vlogo namreč oddalo skoraj 400 mladih, ki jim je na voljo skupno 30 stanovanj, torej se bo v stanovanje lahko vselilo manj kot 10 % prijavljenih na razpis.

Kot drugi problem vidimo v splošnih pogojih in kriterijih za najem stanovanja. Kot je tudi razvidno iz odgovorov iz intervjujev, so kriteriji ozki in na ta način ne naslavlajo vseh mladih, ki trenutno živijo ali delajo v Ljubljani (na primer mladi posameznik, ki v Ljubljani študira 5 let in se želi redno zaposliti, v MOL ne izpolnjuje pogojev za prijavo na ta razpis, saj je eden izmed pogojev, da ima vsaj 6 let vsaj začasno bivališče v MOL). Posledično se nekateri mladi, ki so seznanjeni z javnim razpisom MOL, sploh ne prijavijo zaradi ozkoglednosti splošnih pogojev in kriterijev, saj vedo, da jih ne izpolnjujejo. A kljub temu da kriterijev ne izpolnjujejo, bi se nekateri radi osamosvojili in preselili na svoje, vendar jih pri tem večinoma ovirajo finančni razlogi. Problem vidimo tudi v tem, da lahko za stanovanje zaprosijo le posamezniki s stalnim prebivališčem v MOL in tisti, ki imajo stalno ali začasno prebivališče v MOL vsaj 6 let, kar se nam zdi neupravičeno, sploh glede na število študentov, ki študirajo v Ljubljani, a ne spadajo pod MOL, čeprav imajo željo ostati in živeti v Ljubljani.

Kot zadnji problem pa smo iz analize intervjujev razbrali, da primanjkuje (ustreznega) informiranja o razpisu. Razpis bi se moral bolj promovirati in glede na ciljno publiko premakniti tudi na družbena omrežja ter tako vzpostaviti komunikacijo in zanimanje mladih iskalcev stanovanj.

Dejstvo je, da je stanovanjska problematika (mladih) v Sloveniji pereč in aktualen problem, ki se ga s takimi in drugačnimi pristopi poskuša reševati. Subvencionirana stanovanja za mlade so konstruktivno reševanje tovrstne problematike, vendar v našem primeru javnega razpisa MOL ugotavljamo, da je razpisanih 10 stanovanj za mlade absolutno premajhno število in da je velika ovira neustrezno komuniciranje oz. informiranje.

Vendar pa ne gre kritizirati le stanovanjskih razpisov in ustanov, pač pa gre k akciji in sodelovanju pozvati tudi mlade. Iz intervjujev smo ugotovili, da večina intervjuvancev ni bila seznanjena s stanovanjskimi razpisi, zato predlagamo, da se mladi iskalci angažirajo tudi sami, se lotijo iskanja stanovanjskih razpisov ter za pomoč in vprašanja kontaktirajo pristojne ustanove ali osebe.

Menimo, da bi bil zelo učinkovit pristop tudi fokusna skupina, kjer bi potekala konstruktivna komunikacija med snovalci razpisov in mladimi iskalci.

5. VIRI IN LITERATURA

Lavrič, M., Flere, S., Krajnc, M., Klanjšek, R., Musil, B., Naterer, A., ... Lešek, P. (2010). Mladina 2010: Končno poročilo o rezultatih raziskave. Maribor: Filozofska fakulteta. Dostopno prek <http://www.delo.si/assets/media/other/20110131/Koncno%20porocilo.pdf>

Mladinski svet Slovenije. (2015). Stanovanjska problematika mladih. Dostopno prek http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/Stanovanjska_problematika_mladih_MDM_2015.pdf

Ule, M. & Kuhar, M. (2003). Mladi, družina, starševstvo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Đogić Pristavec, M. (2015). Stanovanjska problematika mladih. Primerjalni pogled (PP). Državni zbor. Raziskovalno-dokumentacijski sektor.

DISKURZ SPOLNOSTI V MEDIJIH IN V IZOBRAŽEVANJU V OSNOVNI ŠOLI

Erina Renner Borovič, Kaja Jablanovec, Amadeja Kavšek, Doris Rojo,
Lucija Meznarič

1. UVOD

V raziskovalni nalogi, kjer se ukvarjamo s proučevanjem prisotnosti teme spolnosti in spolnega vedenja v osnovnih šolah, smo izhajale iz podatkov, ki smo jih leto prej pridobile z raziskovanjem tveganega vedenja v spolnosti med študenti Univerze v Ljubljani. Takrat nas je najprej zanimalo, v kolikšni meri so mladi, ki so v spolnosti aktivni, ozaveščeni oz. koliko vedo o varni spolnosti in spolno prenosljivih boleznih. Ugotovile smo, da so mladi podučeni boljše, kot smo pričakovale, zato smo raziskovale naprej, in se vprašale, ali se mladi v spolnosti vedejo tvegano, kljub temu da sami menijo, da so zadostno oz. dobro informirani o tveganjih, ki jih prinašajo nezaščiteni spolni odnosi. Ko govorimo o zaščiti pred spolno prenosljivimi boleznimi, običajno pomislimo na kondom. V naši raziskavi pa smo ugotovile, da so proučevani posamezniki nizko ozaveščeni v odnosu do tveganja v spolnosti in hkrati o tej temi tudi različno izobraženi.

Zato smo v drugem delu raziskovanja predvidevale, da je tema o spolnosti premalo in neustrezno obravnavana na področju izobraževalnega sistema, kar posledično vpliva na nizko ozaveščenost in informiranost mladih, ko postanejo spolno aktivni. Predvidevamo, da je tema (oziroma diskurz) spolnosti v osnovnih šolah torej premalo razširjena in obravnavana v smeri izobraževanja ter še vedno (ali morda celo vedno bolj) velja za tabu.

38

2. OPIS TEME: DISKURZ O SPOLNOSTI

V raziskovalni nalogi smo se najprej osredotočile na učne načrte in predavanja o spolnosti v osnovnošolskih zavodih oz. na način podajanja informacij o omenjeni tematiki. Zanimalo nas je tudi, koliko in kako se o spolno prenosljivih boleznih ter o spolnem vedenju govori pri predmetih družba in etika ter pri biologiji. Z vprašanji smo se obrnile na učitelje in učiteljice oz. ravnateljce in ravnateljice osnovnih šol, ki smo jih v različnih koncih Slovenije obiskovale oz. kontaktirale same.

Diskurz je izmuzljiv pojem, ki ga je mogoče opredeliti s številnimi definicijami, hkrati pa je težko določiti tisto edino pravo (Vezovnik, 2009). V splošnem lahko diskurz razumemo kot razširjeno izražanje skozi govor ali pisavo, lahko pomeni pisano ali govorno komunikacijo, formalno debato, verbalno utelešenje neke teme itd. Sodobnim teoretikom je skupna definicija, ki pravi, da je »specifičen način sporočanja o svetu ali razumevanje sveta« (Jorgensen in Phillips, 2002, str. 1, v Vezovnik, 2009). Prav tako diskurz pomeni tudi rabo jezika v odnosih do družbenih, političnih in kulturnih oblik; kot jezik, ki odraža in oblikuje družbeni red ter posameznikovo interakcijo z okoljem (Jaworski in Coupland, 1999, str. 3, v Vezovnik, 2009). Diskurz se nanaša na vrsto pomenov, reprezentacij, podob, metafor, zgodb in trditev, ki skupaj gradijo določeno različico dogodkov, nanaša pa se na točno določen način reprezentacije teh dogodkov. Predstavlja konceptualni okvir, znotraj katerega govorimo o določenem pojavu, in služi pri oblikovanju fenomenov trenutnega sveta (Burr, 1998). Diskurzi imajo tudi močne ideološke implikacije, sodelujejo namreč pri reprezentaciji in konstrukciji družbe (Kuhar, 2002).

Ker smo proučevale diskurz o spolnosti, smo ga razdelile na več podskupin. Diskurz spolnosti skozi zgodovino, pri katerem ni dvoma, da velja za polje kontroverznosti, deljenih mnenj in različnih pogledov. Ključni premik pri dojetju spolnosti v zgodovini, ki je bila vseskozi domena Cerkev, se je zgodil konec 18. stoletja, ko je dojetje spolnosti začelo uhajati tej trdno zakoreninjeni ustanovi. Z razvojem pedagogike, medicine in ekonomije je spolnost postala stvar države, kjer je potekal nadzor na treh ravneh, in sicer na osi pedagogike, z nadzorom seksualnosti otrok, osi medicine in osi demografije. Prišlo je do premika spolnosti iz duhovnega v medicinski diskurz, s tem pa k strokovnjakom iz pedagoških in medicinskih področij (Foucault v Giddens, 2000). Z diskurzom medikalizacije je bila povezana tudi razširjenost virusa HIV v 20. stoletju, s tem pa omejevanje spolnih praks, ki naj bi predstavljale zdravstveno tveganje. Pri tem so bili naslovljeni predvsem mladi, ki so veljali za najbolj tvegano skupino.

Šolski diskurz spolnosti – tu gre predvsem za medikalizacijo in biologizacijo spolnosti, da na spolnost gledamo zgolj skozi oči medicine in biologije ter reprodukcije. Teorija esencializma kot ključno vlogo pri oblikovanju spolnega vedenja izpostavlja biologijo, torej vse, kar je v povezavi s telesom, genetiko in hormoni. V splošnem pa poudarja, da je gonilna sila spolnega vedenja težnja po preživetju. Uči torej, da je spolnost naravno dejanje. Tvegano spolno vedenje je v programih spolne vzgoje predstavljeno pretežno skozi zdravstveni diskurz, ki predpostavlja predvsem neželjeno nosečnost in tveganje za spolno prenosljive bolezni, sam način informiranja o spolnosti pa je izrazito heteronormativen (Moore in Rosenthal, 2006). Za razumevanje usposobljenosti za obvladovanje spolnih tveganj pa so pomembni tudi drugačni viri informacij o spolnosti, ki posledično vplivajo na spolno vedenje. Najbolj pogost vir informacij pri mladostnikih so vrstniki, pomembno vlogo pa imajo tudi knjige, je ugotavljal Bernik. Najpomembnejši viri informacij o spolnosti pri mladih so verjetno hkrati tudi tisti, ki jim ti najbolj zaupajo. To lahko pomeni, da na oblikovanje individualnega spolnega življenjskega sloga ne vplivajo prevladujoče družbene vrednote in norme, ampak predvsem tista družbena pričakovanja, ki jih na prepričljiv način posredujejo osebe, organizacije in drugi viri, ki jih mladi ljudje dojemajo kot pomembne. Sem torej spada tudi šolski sistem kot prostor mladostnikove sekundarne socializacije in tako igra pomembno vlogo (Bernik, 2011). Bistvo koncepta informiranosti je, da »bo posameznik deloval skladno s svojo informiranostjo o zdravju« (Kamin, 2006). Ravno tu pa se je 'zataknilo' – če se spomnimo: mladi pravijo, da so informirani, a se ne vedejo v skladu s svojo informiranostjo. Torej, ali so ti mladi zares dovolj informirani ali se jim to samo zdi?

Naslednja podkategorija diskurza spolnosti je bil družbeni diskurz spolnosti; socialnokonstruktivistična teorija spolnost utemeljuje kot družbeni konstrukt in skupek več različnih diskurzov ter področij, ki sodelujejo pri našem oblikovanju razumevanja spolnosti. Na podlagi diskurzov (pogovora, informacij, učenja ...), s katerimi so mladi soočeni v izobraževalnem sistemu, si namreč ustvarjajo mnenje o tej tematiki. Šola tako predstavlja pomemben vir informacij o spolnosti in velja za pomembno okolje, ki lahko veliko pripomore k izboljšanju zdravja posameznika in skupnosti (Shapiro in Flaherty-Zonis, 1994). Spolna vzgoja, ki obravnava različne diskurze in s spolnostjo povezane težave v družbi, je kvalitetnejša, prav tako je prednost celostne spolne vzgoje to, da poleg znanja o anatomiji in fiziologiji človeškega telesa upošteva tudi znanje o odnosih, osebnih veščinah, spolnem vedenju in spolnem zdravju (Ponzetti, 2016).

39

Nenazadnje smo se dotaknile še medijskega diskurza, ki ima ravno tako velik vpliv na oblikovanje posameznikove predstave o določeni temi, pa tudi na posameznikovo informiranost o njej, saj mediji nikoli niso nevtralni akterji, vsak medij ima namreč v ideološki in politični strukturi družbe pozicijo, ki določa, kako bodo določene tematike predstavljene. Mediji dogodke aktivno strukturirajo na podlagi ideoloških povezav, tako pa se lahko oblikujejo ideološka medijska sporočila. Predvsem mladi so zelo ranljiva skupina, saj so najbolj izpostavljeni vplivom množičnih medijev in njihovim vsebinam. Vendar je ravno v medijskem diskurzu spolnost velikokrat uporabljena v oglaševalske in marketinške namene, pri čemer je bolj pomembno to, da pritegnejo čim več gledalcev, kot pa, da oglašujejo varno in zdravo spolnost. Na drugi strani imajo množični mediji lahko tudi pozitiven vpliv, kjer mladostniki pridobijo informacije o spolno prenosljivih boleznih in ostalih tveganjih.

Sedaj, ko smo na kratko predstavile štiri različice, ali bolje, podkategorije diskurza spolnosti, se dotaknimo še hipotez, ki so začrtale našo smer raziskovanja. Predvidevale smo, da je družbeni vidik spolnosti na ravni osnovne šole zanemarjen in da se temi ne posveča dovolj časa. Poleg tega smo predpostavile, da je medijski diskurz spolnosti skoncentriran na obdobje okoli mednarodnega dneva boja proti aidsu.

3. RAZISKAVA: ANALIZA DISKURZA O SPOLNOSTI

3.1 Učni načrti v osnovnih šolah in odzivi kadra

Pregledale smo učne načrte predmetov, ki v svoji vsebini predvidevajo obravnavo tematike spolnosti v osnovnih šolah. Ti so javnosti dostopni na spletni strani Ministrstva za šolstvo. Najprej smo analizirale učni načrt pri predmetu spoznavanje okolja – prva triada OŠ, kjer smo ugotovile, da učenje o spolnosti ni jasno opredeljeno, a da naj bi učenci dobili osnovne predstave o delovanju človeškega telesa. Izpostavljeno je, da je dobro, če učenci temo povezujejo z vzgojo za zdravje. Naslednji analiziran učni načrt je bil za predmet biologija – zadnja triada OŠ, iz katerega smo ugotovile, da predvideva, da učenci razumejo, kako se človek razmnožuje (samo spolno, in da ima spolno razmnoževanje dve vlogi – prenos DNK na potomstvo in nastanek novih kombinacij dednih zapisov), da razumejo razliko med biološkima spoloma in njunih razlikah v spolnih organih, ki omogočajo razmnoževanje, ter da razumejo povezavo med delovanjem in zgradbo spolnih organov. Učni načrt pri predmetu biologija sicer predvideva znanja, ki so vezana na anatomijo človeškega telesa in njegovo delovanje, a to je tudi vse. Diskurz je torej popolnoma biologiziran, spolnost pa predstavljena torej kot orodje ustvarjanja potomstva in novih DNK kombinacij. Nekaj je pri predmetu govora tudi o spolno prenosljivih boleznih, predvsem o virusu HIV, preventivi in nekaterih drugih spolno prenosljivih boleznih. Učni načrt predvideva tudi medpredmetno povezavo s predmetom državljanska in domovinska vzgoja ter etika, saj predavanje o biomedicinskih temah (npr. aidsu) od učiteljev zahteva veliko znanja. Pouk biologije v 8. razredu OŠ obsega 52 ur, v 9. razredu pa 64 ur. 20 odstotkov tega časa učitelji namenijo aktualnim temam in problemom v širšem in ožjem okolju. Odločijo se, katere teme bodo obravnavali bolj poglobljeno, katerih ne.

Najpomembnejša ugotovitev, do katere smo prišle med pregledovanjem učnih načrtov, je, da se diskurz spolnosti pojavi samo v primeru pouka biologije (delno državljanske in domovinske vzgoje ter etike), dodatno pa je ta diskurz medikaliziran in biologiziran – učenci v prvi triadi se torej učijo o zdravju, kasneje o rastlinah in njihovem razmnoževanju. O človeku se učijo šele v 8. razredu, ko se na hitro posvetijo razmnoževanju živali in razlik med njimi. Korenitih usmeritev za pogovor o spolnosti pa v učnem načrtu ni. Družben vidik spolnosti v pouk ni zajet. Vseeno pa v učnem načrtu piše, da se od učencev pričakuje, da svoje znanje uporabijo oz. prenesejo v vsakdanje družbeno življenje. Učitelji se za medpredmetne povezave, kot so državljanska in domovinska vzgoja ter etika, odločajo sami, če to želijo. Poleg tega si sami interpretirajo stopnjo pomembnosti teme spolnosti, ali jo bodo učencem sploh predstavili ali ne. Spolnost je torej v osnovnošolskem izobraževalnem prostoru uokvirjena v biološki in medicinski diskurz, kar pomeni, da se tema obravnava zgolj skozi oči biologije in medicine – poudarek je na anatomiji, poteku, ohranitvi vrst itd., zanemarjeni pa so vsi družbeni vidiki. To učenci ponotranjijo in jo tudi kasneje v svojem življenju dojemajo kot nekaj biološkega.

Poleg tega spolno prenosljive bolezni na sistemski ravni niso razumljene kot problem, ki bi ga bilo treba reševati oziroma preprečevati s pravočasnim osveščanjem mladih. Prav tako so precej zapostavljene spolno prenosljive bolezni, večji poudarek je na HIV-u oziroma aidsu. Kar se nam v učnih načrtih zdi dobro in smiselno, je to, da teoretično težijo k temu, da se medpredmetno povezovanje teh tem v praksi izvaja kot naravoslovne dneve in podobno, saj je tako spolnost lahko bolj praktično prikazana oziroma imajo učenci več možnosti za interaktivnost, drugačen način učenja in osvajanja informacij v drugačem okolju, kot je učilnica.

Ko smo učitelje, učiteljice in ravnatelje ter ravnateljice osnovnih šol kontaktirale preko kakršnega koli kanala, ter jih tudi same obiskovale, z odgovori nismo bile najbolj zadovoljne. Nekateri so bili manj odzivni, drugi so nas napotili na učitelja oz. učiteljico biologije. To je dodatni pokazatelj, da je spolnost tema, omejena na predmet biologije, in jo kot takšno dojemata tudi strokovni kader, ki poučuje otroke in jim tovrstno percepcijo spolnosti tudi privzga.

3.2 Opazovanje z udeležbo

1. decembra 2017 smo se ob mednarodnem dnevu boja proti aidsu odpravile na teren in opazovale odzive ljudi. Obiskale smo različne stojnice (Fakulteta za družbene vede, Kongresni trg), na katerih so promovirali zaščito pred spolno prenosljivimi boleznimi in opozarjali na posledice tvegane spolnosti. Zaradi izredno slabega vremena in nizkih temperatur je bil obisk minimalen. Zato smo se za informacije obrnile na študente Medicinske fakultete, ki so eno izmed svojih stojnic imeli na Kongresnem trgu. Društvo študentov medicine Slovenije v sodelovanju z Ministrstvom za zdravje RS že od leta 2015 izvaja projekt Virus, katerega glavni moto je »Skupaj do ničle«. Sodelujoči v projektu si prizadevajo za čim večje ozaveščanje o varni spolnosti, tako mladih kot ostalih spolno aktivnih posameznikov, z namenom, da bi se število okuženih s spolno prenosljivimi boleznimi približalo ničli.

Na stojnici so mimoidoči lahko dobili informacije o spolno prenosljivih boleznih v obliki brošur in skozi pogovor s študenti in študentkami. Med drugim so dobili tudi zaščito pred spolno prenosljivimi boleznimi – kondome. Seveda pa ni manjkalo rdečih pentelj, ki simbolno obeležujejo svetovni dan boja proti aidsu. Opazile smo, da aids in ostale spolno prenosljive bolezni predstavljajo večjo tabu temo starejši populaciji kot mladim. Tako ob stojnici kot potem po mestu smo zasledile očitno več mladih z rdečo pentljo kot starejših. Tudi k stojnici niso radi pristopili, razen v primeru, ko je šlo za kak neprimeren komentar o LGBTQ populaciji. Bilo je nekaj redkih starejših posameznikov, ki so pristopili k stojnici in pozdravili delovanje študentov in študentk medicinske fakultete. Zgibanka, ki so jo delili tako študenti medicine kot študenti na fakulteti, z naslovom »Ali si dovolj osveščen?«, govori večinoma o virusu HIV. Že na naslovnici je narisana virus, potem pa sledi opisna in slikovna vsebina, iz katere lahko razberemo, kaj je virus HIV, kako prizadene naš imunski sistem, kako se oseba z virusom okuži, kakšna so tveganja za okužbo in kako se ta prenaša, kako se okužbo z virusom HIV zdravi, kdaj je najbolje začeti zdravljenje, kje se lahko oseba s sumom okužbe testira in kakšna je preventiva. Na zadnji strani je obvestilo, kjer piše, kolikšna je inkubacijska doba virusa, koliko časa lahko preteče, preden imamo vidne posledice, opozori pa tudi na ostale spolne bolezni, za katere se je ravno tako pametno testirati, če imamo nezahščitene spolne odnose. Omenjeni so sifilis, genitalni herpes, hepatitis B in spolne bradavice. Sicer pa je zgibanka v celoti namenjena ozaveščanju o prisotnosti in nevarnosti virusa HIV ter o pomembnosti varne spolnosti ter testiranja.

3.3 Medijsko poročanje

Mediji so na dan boja proti aidsu 1. 12. 2017 o tematikah, ki se navezujejo na virus HIV, testiranja in okužene osebe poročali nevtrarno in objektivno. Želeli so informirati bralce glede pomembnosti zgodnjega odkrivanja bolezni in samega testiranja ter prikazati, da življenje z virusom HIV še ne pomeni konca življenja. Ko smo primerjale poročanje o aidsu med letom, smo ugotovile, da se na portalu 24ur nekaj več objav in trditev o sami bolezni pojavlja le nekaj dni pred 1. decembrom, med letom pa samo v primeru, ko je novica res senzacionalistična. Na primer, ko o virusu HIV spregovori igralec Charlie Sheen ali pa oseba z virusom HIV namerno okuži še 30 ostalih oseb (vir: 24ur). Za portal STA lahko potrdimo, da mu tematika ni tuja, saj se poleg udarnih novic o aidsu osredotoča tudi na nove tehnologije, ki bodo omilile bolezen. Eden izmed člankov je celo namenjen mladim, ki so bili udeleženci okrogle mize, kjer je bilo izpostavljeno, kako malo dejansko vejo o samem virusu. Večina objav je še vedno osredotočena na obdobje pred dnevom boja proti aidsu (vir: STA).

Kljub temu lahko rečemo, da se sicer pojavljajo novi projekti, kot je projekt Virus (glavna tema je tu še vedno le virus HIV), katerega poglobljena dejavnost so delavnice vrstniškega izobraževanja na temo zdrave in varne spolnosti. Delavnice potekajo na osnovnih in srednjih šolah ter mladinskih društvih skozi celotno šolsko leto. Izvajalci delavnic so prostovoljci, večinoma študentje medicine, ki so ustrezno strokovno izobraženi.

Uporaba svetlobnih tabel z namenom informirati mimoidoče, medtem ko čakajo na avtobus v Ljubljani je že korak naprej, čeprav je tu zopet izpostavljen predvsem virus HIV.

4. ZAKLJUČEK

Izhodiščna tema našega raziskovanja je bila tvegana spolnost med študenti Univerze v Ljubljani. Zanimalo nas je, v kolikšni meri so študenti ozaveščeni o tej temi in kako posledično dojemajo tvegano spolno vedenje. Na podlagi ključnih ugotovitev, da so študenti premalo informirani o tej temi, smo se raziskovanja lotile na drugačen način. V nadaljevanju raziskovanja smo se osredotočile predvsem na diskurz o spolnosti, kot je predstavljen na ravni osnovnošolskega izobraževanja, saj smo v predhodni raziskavi ugotovile, da so mladi o tej temi premalo izobraženi. Zanimalo nas je torej, na kakšen način je tema o spolnosti reprezentirana v šolah, prav tako pa smo se ukvarjale z medijskim diskurzom o spolnosti in z njo povezanim tveganjem.

Po kontaktiranju šol in pregledu učnih načrtov smo prišle do ugotovitev, da je tako šolski kot medijski diskurz pretirano medikaliziran in reprodukcijsko usmerjen. V učnih gradivih, kot so učbeniki, so teme o spolnosti minimalno zastopane, učitelji sami določajo, koliko in na kakšen način bodo o tem govorili med svojimi urami. Pri tem mislimo predvsem na pouk biologije, saj med učnimi načrti ostalih predmetov, kot je družbena vzgoja in etika kakršnekoli navezave na tematiko spolnosti in njene družbene umestitve ni bilo moč zaznati. Našo prvo hipotezo, v kateri smo predpostavile, da je na ravni osnovnih šol družbeni vidik spolnosti zapostavljen, lahko torej v celoti potrdimo. Zaključimo lahko celo s tem, da je v osnovnošolskem izobraževalnem procesu zapostavljen kakršen koli vidik spolnosti oziroma da je ta tema na splošno premalo obravnavana. Prav tako pa lahko potrdimo, da se tej temi posvečajo izključno pri predmetu biologije, kar spolnost postavlja v biološki oziroma medikalizirani diskurz. Glede na to, da šola predstavlja pomemben vir informacij in velja za pomembno socializacijsko okolje, bi lahko veliko volje pripomoglo k izboljšanju splošnega stanja in informiranosti med mladostniki, kot tudi v širši skupnosti.

Ugotovile smo, da v družbi še vedno obstaja precejšnja stopnja tabuiziranosti tematike o spolnosti in spolno prenosljivih boleznih, saj je tudi medijsko poročanje skoncentrirano predvsem na 1. december, ko obeležujemo dan boja proti aidsu. To potrjuje tudi našo drugo hipotezo, v kateri smo predpostavile, da bo največ medijskega poročanja na to temo ravno na ta dan. Iz analize medijskega poročanja smo lahko razbrale, da se v medijskih objavah pojavljajo predvsem poznavalci iz medicinske stroke, kar diskurz spolnosti ponovno pripelje na stopnjo reprodukcije, zanemarja pa se družbeni diskurz. Ugotovile smo tudi, da so objave o virusu HIV v medijih bolj pogoste konec novembra ali v začetku decembra. Mediji čez leto ne pišejo o tem, razen če se zgodi kaj udarnega in senzacionalističnega. Vse informacije o testiranju, intervjuje s posamezniki, ki so okuženi, in razne zgodbe ter nasvete tako bralci čakamo vedno znova do 1. decembra. Tukaj se nam je tudi odprlo vprašanje glede pomembnosti same tematike. Ljudje je ne zaznavajo kot izjemno pomembne, ker mediji o njej ne govorijo. Temu pojavu rečemo prednostno tematiziranje, ko mediji občinstvu narekujejo, o čem je pomembno razmišljati. Glede virusa HIV nam očitno ni treba skrbeti, dokler ne pride 1. december, ko objav kar mrgoli, potem pa spet vse potone bolj ali manj v pozabo.

5. PRIPOROČILA

S priporočili se na osnovi teh ugotovitev ne moremo obrniti samo na MOL. To je akcija, ki bi zahtevala širše akterje, od Ministrstva za znanost, izobraževanje in šport dalje. Tako kot ni prav, da v lekarni zavrnejo kontracepcijo ženski iz osebnih prepričanj, tako ni prav, da učitelji odločajo o tem, kako in koliko se bodo o obravnavani tematiki pogovarjali. Spolnost ni samo tema biologije in reprodukcije, zato je skrajni čas, da se jo začne kot takšno dojemati in predavati mladim, ki v kasnejših obdobjih svojega življenja ne bodo imeli težav s frustracijami okoli spolnosti in spolno prenosljivih boleznih.

Prvo in tudi ključno priporočilo se torej nedvomno nanaša na vsebino učnih načrtov, ki naj spolnost obravnavajo širše, družbeno umeščeno in ne samo kot stvar reprodukcije. Otroci se lahko že v nižjih razredih seznanijo z določenimi stvarmi, ki so vezane na spolnost. Otrok ni potrebno 'zavarovati' pred tovrstnimi temami, temveč se je treba z njimi pogovarjati in jim stvari razložiti. Tako jih tudi v prihodnosti, kot mlade in spolno aktivne, ne bo potrebno 'zavarovati', ker bodo že sami vedeli kaj, kako in zakaj. O spolnosti bi se bilo torej bolj kot pri biologiji treba pogovarjati pri družboslovnih predmetih in seveda pri sociologiji in psihologiji. Ne moremo si želeti družbeno izobraženih posameznikov, ki se hkrati 13 let (OŠ in srednja šola) učijo o spolnosti kot izključno o stvari reprodukcije, zato je nujno potrebno, da se v tej smeri nekaj ukrene.

Medijsko poročanje o spolnosti je, logično, skoncentrirano na obdobje okoli 1. decembra, ker smo ljudje naravnani tako, da se tisti dan o tem pogovarjamo, nekateri (zdaj že mnogi) si upajo nadeti pentlje, še vedno pa so številni tisti, ki se stojnice radi ognejo in se ne bi radi 'zaznamovali' z rdečo pentljo. Gre za to, da je treba v družbi vzpostaviti zdrav (družbeni) diskurz o spolnosti, ki ga je treba podajati predvsem mladim.

Zato je ključen daljši projekt, s katerim bi mlade (tako spolno aktivne kot neaktivne) angažirali in vključili v debato. Iz strahu in nepoznavanja ter neznanja izhajata tudi sovraštvo in sovražni govor, kar občutijo predvsem pripadniki LGBTQ populacije, ki v družbi še vedno štejejo le kot izključeni, marginalizirani pripadniki skupine. Pomembno je tudi, da se v projekt vključijo iniciative, ki se ukvarjajo s sovražnim govorom in lažnimi novicami. Ni vse, kar preberemo na internetu, res, pa naj bo še tako lepo zapakirano. Informacije, ki jih mladi iščejo o spolnosti, bi morale biti točnejše in širše v smislu družbenega diskurza, ne samo biološkega.

44 Kot smo ugotovile v lanski raziskavi, imajo mladi spolne odnose že kmalu po zaključku osnovne šole. Raziskavo smo takrat izvedle med študenti in študentkami med 18. in 26. letom starosti. Zanimalo nas je predvsem, kdaj mladi postanejo spolno aktivni, koliko so seznanjeni s tveganji, vezanimi na nezaščitene spolne odnose in podobno. Ozaveščanje o varni spolnosti ni zadostno, saj je tema preveč tabuizirana, da bi večina pristopila do svetovalcev, zdravstvenih delavcev in podobno, kjer bi lahko poiskala informacije o spolno prenosljivih boleznih ali se celo testirala. Kondomi veljajo za 'nujno zlo', saj v družbi velja prepričanje, da je spolni odnos veliko boljši brez zaščite. Tu se pojavlja veliko tveganje. Mladi se v obdobju pubertete odločajo zelo impulzivno, pretežno v smeri zadovoljitve in ugajanja širši populaciji, zato so velikokrat manipulirani s strani drugih. Zato je pomembno, da se mladim varna spolnost predstavi kot nekaj pomembnega in 'seksi', ne pa kot nekaj, kar počnemo zato, ker 'nekdo tako reče'. Vemo tudi, da je tisto, kar je 'prepovedano' (v tem primeru odsvetovano), najslajše in najbolj vabljivo.

VIRI IN LITERATURA

- Bernik, I. in Klavs, I. (2011). Spolno življenje v Sloveniji. Maribor: Aristej.
- Burr, V. (1998). An introduction to social constructionism. London: Routledge.
- Giddens, A. (2000). Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah. Ljubljana: *cf.
- Kamin, T. (2006). Zdravje na barikadah. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- Kuhar, R. (2002). Diskurzi o homoseksualnosti: primer časopisnega in revialnega poročanja v Sloveniji od 1970-2000 (Magistrsko delo). Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Moore, S. in Rosenthal, D. (2006). Sexuality in adolescence: current trends. London: Routledge.
- Ponzetti, J. (2016). Evidence based approaches to sexuality education. London: Routledge.
- Shapiro, S. in Flaherty-Zonis, C. (1994). Uvod v spolno vzgojo. Ljubljana: Sklad za odprto družbo.
- Vezovnik, A. (2009). Diskurz. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Mladi o mladih v Mestni občini Ljubljana: Rezultati raziskovalnega sodelovanja z Uradom za mladino in študenti FDV na programu Komunikologije – medijske in komunikacijske študije

Urednici: Tanja Oblak Črnič, Katarina Gorenc

Avtorji: Tanja Oblak Črnič, Katarina Gorenc (spremna beseda), Iza Logar, Neža Bajželj, Pia Erman, Nina Piskar, Sara Klopčič, Anja Geč, Eva Andolšek, Tjaša Anžič, Nikolina Dorič, Doris Horvat, Ana Jenko, Aleš Okoren, Tina Bašan, Kaja Komatar, Izidora Dešnik, Tina Pirnat, Ingrid Kozole, Irma Musić, Katja Kotnik, Luka Rautar In Mojca Grizold, Erina R. Borovič, Kaja Jablanovec, Amadeja Kavšek, Doris Rojo, Lucija Meznarič

Izdajatelj: Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava, Oddelek za kulturo, Urad za mladino

Lektoriranje: Živa Čebulj

Oblikovanje: Tom Petruccelli s.p.

Leto izida: 2018

Publikacija je izšla kot e-knjiga in je brezplačna.

